

Regional plan (fylkesdelplan) for Hardangervidda 2011 – 2025

Utkast til planrapport til drøfting/forhåndshøring i involverte kommuner, fylkesmenn, fylkeskommuner og villreinnemnda.

Rapporten er revidert i henhold til styringsgruppas konklusjoner 30.06.2010
Frist for tilbakemelding er seinest 15. oktober 2010. Styringsgruppa skal drøfte innkomne merknader i møte 27. oktober.

Forslag til plan skal legges fram for fylkesutvalgene i de tre fylkene i deres desembermøter, med sikte på vedtak om høring og offentlig ettersyn av planen.

Rapporten er foreløpig, og har fortsatt noen mangler i tall og figurer, jfr. kommentarer med rødt. Rapporten har heller ikke fått sin endelige layout.

Innhold

	side
Innhold	2
Forord	
1. Rammer for prosjektet	4
2. Mål for regional delplan for Hardangervidda	7
3. Naturgrunnlag og kulturhistorie på Hardangervidda	8
3.1 Klima	
3.2 Geologi	
3.3 Vassdrag	
3.4 Landskapet	
3.5 Planteliv	
3.6 Dyreliv	
3.7 Kulturhistorie og kulturminner	
4. Lokalsamfunnene rundt Hardangervidda	12
4.1 Fakta om kommunene	
4.2 Bo- og virkelyst	
5. Viktige hensynsområder	15
5.1 Villrein	
5.2 Utmarksnæringer	
5.3 Reiseliv	
5.4 Friluftsliv	
5.5 Fritidsbebyggelse	
5.6 Samferdsel	
6. Kommunenes planprosesser	25
7. Konkurrerende arealbruk	28
8. Prinsipper og planinnhold – hovedtrekk	30
8.1 Prinsipper for planutforming	
8.2 Beskrivelse av planforslaget	
8.3 Retningslinjer for regional plan for Hardangervidda	35
9. Handlingsdel (oppfølgingstiltak)	42
10. Konsekvenser av planforslaget – vurderinger	44
Vedlegg:	
1. Oversikt over prosjekter	48
2. Økonomiske virkemidler tilgjengelige for utmarksnæringene	49

Forord

(Skrives helt til slutt)

1. Rammer for prosjektet

Miljøverndepartementets oppdrag:

Miljøverndepartementet har i brev datert 12. april 2007 gitt flere fylkeskommuner i oppdrag å utarbeide fylkesdelplaner for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens fremtid i Norge. Hardangervidda, med landets største villreinstamme, er ett av disse fjellområdene.

Miljøverndepartementet skriver bl.a. i sitt brev:

"Det er en overordnet nasjonal målsetting at Norges unike fjellandskap skal tas vare på som leveområder for sårbare arter, regionalt og nasjonalt rekreasjonsområde og som næringsgrunnlag for levende bygder. Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre.

Villreinen skal ha en sentral plass i norsk fjellfauna også i framtida, og det et nasjonalt mål at villreinens leveområder skal sikres. Dette skal skje gjennom regionale planer.

.....

Planene skal fastsette en langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene med influensområder. De vil være retningsgivende for kommunal planlegging og gi føringer for statlig og fylkeskommunal sektorplanlegging. Planene vil være et ledd i oppfølging av regjeringens samlede politikk for fjellområdene."

Fylkeskommunene i Hordaland, Telemark og Buskerud tok oppdraget, og selve planarbeidet startet opp i 2008.

Geografisk område

Hardangervidda avgrenses grovt sett av Hardangerfjorden og Sørfjorden i vest, E134 gjennom Røldal og Haukeli og videre fjellbygdene i Øvre Telemark i sør, Numedal, Uvdal og Dagali i øst og stort sett Bergensbanen i nord.

Berørte kommuner er

- Hol, Nore og Uvdal og Rollag i Buskerud fylke,
- Eidfjord, Odda, Ullensvang og Ulvik i Hordaland fylke og
- Tinn og Vinje i Telemark fylke.

Selve viddeplatået regnes å være ca. 8.000 km². Denne planen skal også omfatte villreinens influensområde. Utredningsområdet for planarbeidet som ble fastsatt av styringsgruppa 24. mars 2009, inklusiv nasjonalparken og andre vernede arealer og tangeområder i øst, er nærmere 9.700 km².

Planprogram

Det ble innledningsvis i planarbeidet utarbeidet et planprogram. Dette utdyper utgangspunkt og nasjonale føringer for planarbeidet, samt rammer for gjennomføring av prosjektet. Planprogram for fylkesdelplan for Hardangervidda ble vedtatt av alle tre fylkesting i februar 2009. Hovedtrekkene i dette er fulgt opp, men med nødvendige praktiske tilpasninger underveis.

Planprogrammet kan leses på nettsiden www.fylkesdelplan-hardangervidda.no

Siden februar 2009 er ny plan- og bygningslov iverksatt. Denne erstatter begrepet fylkesplan med regional plan. Derfor benyttes nå begrepet regional plan om denne planen.

Organisering

Planarbeidet har vært gjennomført som et prosjekt under ledelse av en politisk dominert **styringsgruppe** med alle ordførere, to fylkespolitikere fra hvert fylke, fylkesmannen i de tre fylkene og leder av villreinnemnda som medlemmer:

Lars Bjaadal	Fylkesvaraordfører i Telemark	Leder
Steinar Berthelsen	Ordfører i Rollag	Nestleder
Roger Ryberg	Fylkesordfører i Buskerud	
Mette Lund Stake	Fylkespolitiker i Buskerud	
Kirsten Gjestemoen Hovda	Ordfører i Nore og Uvdal	
Erik Kaupang	Ordfører i Hol	
Kirsti Kolle Grøndahl	Fylkesmann i Buskerud	
Magnar Lussand	Fylkespolitiker i Hordaland	
Berit W. Eldøy	Fylkespolitiker i Hordaland	
Mona Hellesnes	Ordfører i Ulvik	
Anved Johan Tveit	Ordfører i Eidfjord	
Solfrid Borge	Ordfører Ullensvang	
Gard Folkvord	Ordfører i Odda	
Terje Åsen	Fylkesmiljøvernssjef i Hordaland	
Jørund A. Ruud	Fylkespolitiker i Telemark	
Arne Vinje	Ordfører i Vinje	
Erik Haatvedt/Turid Opedal	Ordfører i Tinn	
Kari Norheim Larsen	Fylkesmann i Telemark	
Olav H. Opedal	Villreinnemnda	

Et **Arbeidsutvalg** (AU) på 8 personer, utgått av styringsgruppa, har fulgt planprosjektet noe tettere (navn med uthevet skrift).

Det har også vært etablert ei **administrativ gruppe** der fagpersoner fra alle berørte kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn har deltatt. Gruppa har hatt jevnlige arbeidsmøter, og mange av gruppas medlemmer har hatt viktige oppgaver i de lokale prosessene. Følgende har deltatt i denne gruppa:

Kjell Mykkeltvedt	Hol kommune
Knut Baklid	Hol kommune
Ellen Skarsten	Rollag kommune
Grete Blørstad	Nore og Uvdal kommune
Oddmund Olesrud	Tinn kommune
Bjørn Bjørnsen	Tinn kommune
Dorthe Huitfeldt	Vinje kommune
Lasse Mathisen	Vinje kommune
Svenn Berglie	Odda kommune
Siv Eilertsen	Odda kommune
John Ove Rørnes	Ullensvang kommune
Gunnar Elnan	Eidfjord kommune
Jarle Grevstad	Ulvik herad
Even Knutsen	Fylkesmann i Buskerud, miljø
Anders Horgen	Fylkesmann i Buskerud, miljø
Otto Galleberg	Fylkesmann i Buskerud, landbruk
Morten Johannesen	Fylkesmann i Telemark, miljø
Øystein Vatnar	Fylkesmann i Telemark, landbruk
Eva-Katrine Taule	Fylkesmann i Hordaland, miljø
Trond Aalstad	Fylkesmann i Hordaland, miljø
Arne Richard Stadaas	Fylkesmann i Hordaland, næring
Sigurd Fjose	Buskerud fylkeskommune
Kay Bjerke	Buskerud fylkeskommune
Heidi Jønholt	Telemark fylkeskommune
Tord Bakke	Hordaland fylkeskommune

Ellen Korvald, Buskerud fylkeskommune har vært engasjert som **prosjektleder**.

Drøftingsdokument 13.07.2010

Referanseforumet har også vært en viktig arena for arbeidet. Det har vært gjennomført åpne halvårlige møter i dette. Hensikten med forumet har vært å ha en åpen arena for alle interesserte for informasjon og dialog om planarbeidet. Stort sett har 50 – 70 personer deltatt i disse møtene.

Gjennom planprosessen har det vært gjennomført lokale prosesser som har vært ulikt organisert i de forskjellige kommunene.

Det er de tre fylkestingene som tilslutt vedtar den regionale planen for Hardangervidda.

”Mulighetenes plan”

En viktig forutsetning for kommunenes deltakelse i dette arbeidet har vært at prosjektet skulle følge opp Miljøverndepartementets invitasjon til et planarbeid som ikke bare tar vare på villreinen, men en plan som også legger til rette for næringsutvikling i fjellområdene.

Begrepet ”mulighetenes plan” har stadig oftere vært brukt for å markere at dette ikke skal være en verneplan, men en plan som gir lokalsamfunnene rundt Hardangervidda muligheter for bo- og virkelyst, samtidig som villreinens behov blir godt ivaretatt. For kommunene er særlig rammer som muliggjør turisme, opplevelsesnæring og ikke minst utmarksnæringer som jakt og fiske viktige for framtidig utvikling.

For statlige myndigheter er det et viktig mål å ikke redusere de inngrepsfrie naturområdene med tyngre byggetiltak slik som bilveger, større hyttefelt og kraftlinjer.

Et viktig perspektiv er følgelig å utforme en plan som tar vare på Hardangerviddas verdifulle natur- og kulturkvaliteter, og samtidig gir lokalsamfunnene muligheter for å kunne bruke disse ressursene til næring og verdiskaping. Arealdelens føringer (kap. 8) og handlingsdelens oppfølgingstiltak (kap. 9) gir rammer for dette.

2. Mål for regional delplan for Hardangervidda

Overordnet mål

Hovedformålet med regional plan for Hardangervidda er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av arealer som er viktige leveområder for villreinen eller påvirker villreinens leveområder. Særlig sentralt vil det være

- å sikre villreinen tilstrekkelige leveområder og langsiktig gode livsvilkår.
- å sikre lokalsamfunnene rundt Hardangervidda gode muligheter for nærings- og bygdeutvikling.
- å legge til rette for friluftsliv og naturbasert næringsliv.

Delmål

Sikre en bærekraftig og langsiktig areal- og ressursforvaltning

Dette innebærer å

- ivareta Hardangerviddas naturressurser, kulturverdier og inngrepfrie landskap på en langsiktig bærekraftig måte
- ivareta Norges internasjonale ansvar med å sikre villreinen som europeisk levedyktig art.
- gi bygdene rundt Hardangervidda rammevilkår for å kunne nytte områdets ressurser til samfunnsutvikling preget av vekst, velferd og bolyst.
- legge til rette for friluftsliv og rekreasjon for å sikre Hardangervidda som sted for gode naturopplevelser og friluftsliv, for så vel lokalbefolkning som besøkende.

Legge til rette for bærekraftig næringsutvikling

Dette innebærer å

- opprettholde aktiv drift i landbruk og utmarksnæringer, både for å sikre næringsgrunnlaget og for å sikre kulturlandskap og biologisk mangfold.
- utnytte reiselivspotensialet knyttet til fjellområder, seterdaler og levende bygder bedre
- profilere og utvikle Hardangervidda som begrep

Legge til rette for mest mulig lokal ressursforvaltning

Dette innebærer å

- praktisere mest mulig lik forvaltningspraksis i likeverdige områder i hele planområdet
- sikre nok kompetanse og ressurser lokalt
- ha løpende dialog mellom lokale og regionale/sentrale aktører for å utnytte både lokal erfaringskompetanse og faglig spisskompetanse til beste for området

Legge til rette for bredt eierskap til, og vilje til å følge opp, den regionale planen fram til neste rullering

Dette krever

- en bred og godt forankret planprosess
- at lokale og regionale, så vel som nasjonale, myndigheter kjenner seg igjen i sluttproduktet

3. Naturgrunnlag og kulturhistorie på Hardangervidda

Forståelsen for dagens og fremtidens bruk av Hardangervidda fordrer kjennskap til naturgrunnlaget og den historiske bruken av Hardangervidda i sin helhet. Dette er i mange ulike sammenhenger, beskrevet godt, bla. i ulike bokverk, i fagrapporter, ikke minst i NOU 1974:30, og nå sist i Forvaltningsplan for Hardangervidda (datert 8. april 2010).

Vi velger her å gjengi utdrag av gode beskrivelser fra forvaltningsplanens kapitel 4 og lar dette gi vårt planarbeid den nødvendige faglige dokumentasjonen.

3.1 Klima

Det flate landskapet gjer at vestaveret trengjer langt innover Vidda. I aust er det difor eit mindre utprega innlandsklima enn avstanden frå kyst og fjord skulle tilseie. Det er gjennomgåande eit tydeleg kystklima i sørvest, med aukande grad av innlandsklima mot nordaust. Dette går fram av nedbørtala; Svandalsflona ved Røldal har 1285 mm i året, medan Mogen ved Møsvatn og Vivali i Veigdalen har omlag 710-750 mm. Dagali i nordaust har berre 490 mm. I Dagali er vinteren tørr med ein del nedbør sommartid. Ved dei andre stasjonane er fordelinga av nedbør jamnare over året. Ved Svandalsflona er somrane kjølige, og vinteren lang og kald. I Dagali er vinteren og kald, medan somrane er varme når ein tek omsyn til høgda over havet.

Det er dokumentert ei auke i mengda nedbør for heile året og ei auke i mengda snø på vestvidda dei siste 25 åra i høve til føregåande periodar (www.met.no). Sjølv om ein har nokre erfaringar med kva dette kan innebere, er det ikkje vurdert nærmare korleis effektane av ei forventa klimaendring vil slå ut for Hardangervidda.

3.2 Geologi

Berggrunnen på Hardangervidda er forholdsvis oversiktleg. Sjølve grunnplatået er bygd opp av prekambrisk grunnfjell og består i hovudsak av hard gneis og granitt som dominerer heile austvidda. Det gamle grunnfjellet vart seinare fløymd over av hav. På havbotnen vart det avsetningar av grus, sand, slam, leire og kalkhaldige organismar som seinare vart omdanna til ulike sedimentære bergartar.

Under den kaledonske fjellkjedefoldinga vart svære flak av harde bergartar skuva inn over den gamle havbotnen frå vest. Landet heva seg seinare, mest i vest, slik at vatn og brear fikk ekstra godt tak her og skar seg djupare ned enn lenger aust, der fallet var mindre. Det gamle skuvedekket er det lite att av. Det ligg eit stort parti rundt Valldal og vestover mot Odda, og vi finn restar i form av Hårteigen og berggrunnen under Hardangerjøkulen. Den gamle havbotnen ligg att som store flak over grunnfjellet og dekkjer store delar av vestvidda og området frå Nordmannslågen til vest for Halnefjorden. Dei kalkrike bergartane gjev eit godt jordsmonn og gjer saman med mykje nedbør at vestvidda er langt frodigare enn austvidda.

Under heile istida var Hardangervidda dekt av ein stor isbre. Skuringsstriper syner at isen dels flytta seg mot aust og dels mot vest. Under avsmeltinga var det store elver både oppe på og under breen, og det vart danna store tunnelar der sand og grus vart avsett. Da isen forsvann, vart desse avsetningane liggjande som lange grusryggar (eskerar) i terrenget. Dei siste store breane forsvann truleg for omlag 9000 år sidan. Ved sida av Hardangerjøkulen, finn vi i dag fleire mindre brear i vest og sørvest.

3.3 Vassdrag

Hardangervidda ligg på vasskiljet mellom Aust- og Vestlandet, og fleire store vassdrag har sine kjelder inne på Vidda. Numedalslågen har utspring i Nordmannslågen og renn nordaust mot Dagali. Kvenna er det andre store vassdraget på austvidda, og det har sine kjelder langt vest for Litlos. Elva renn vest-aust mot Møsvatn. Songavassdraget ligg sør for Kvenna. Elvene Kinso og Veig drenerer Vidda i nordvest. Veig har sine kjelder aust for Hårteigen og renn mot nord før ho kastar seg utfor Valurfossen på veg mot Eidfjord. Kinso har utspring i ei rekkje vatn vest for Hårteigen og dannar på vegen ned til Husedalen mot Kinsarvik ei eineståande rekkje med fossefall.

Vassdraga på Vidda er generelt lite påverka av sur nedbør på grunn av gunstig berggrunn. Sør på Vidda i Telemark har det vore problem som følgje av forsuring, og fleire vatn i nasjonalparken er her kalka.

Dei fleste vassdraga på Vidda er regulerte utanfor verneområda, med unntak av Veig og Dagali, som er varig verna. I tillegg er Opo og Kinso i Ullensvang varig verna. Nokre reguleringar kjem i berøring med verneområda, slik som Halnefjorden som ligg i Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde medan det regulerte Heinvasdraget ligg i nasjonalparken. Tinnhølen er demma opp og det er grave jordvoll mot aust for å hindre utløp mot Numedalslågen. Ved Viersla er det ein mindre trebukkedam som fører Vierslafeltet austover i staden for ned Olavsdalen mot Veig. Dette er eit tiltak som vart gjort på 50-talet og som sidan har blitt ståande. Utløpet av Bjornesfjorden og Langesjøen var senka på 1950-talet for å auke vassføringa i Numedalslågen. Utløpa er seinare restaurera i fleire omgangar. I Veigvatnet ligg det reguleringsanlegg som er take ut av bruk.

3.4 Landskapet

Landskapet er «de samlede fysiske omgivelser som omgir oss utendørs under åpen himmel» (Bruun 1996). Naturgrunnlaget utgjør basis i landskapet, men landskap er ikkje det same som natur. Kulturpåverknad frå gamal og ny tid er og ein del av landskapet. Ei brei forståing av landskapet føreset ei analyse og skildring av både natur- og kulturfaglege tilhøve. Heilskapsinntrykket av landskapet slik vi opplever det vert samla i landskapsbiletet. Dette omfattar både synsinntrykk, luktar og lyd (Bruun 1996). Også kunnskap om og tilhøyring til eit område spelar inn på opplevinga av landskapet. Viddeplatået utgjør basis for verneområda, men spennet i typar landskap er stort og varierer frå frodig skog i Husedalen ned mot 260 moh i vest til golde høg fjell og den mektige Hardangerjøkulen i nord, 1819 moh. Det aller meste av verneområda ligg over 1000 moh, og berre to prosent av nasjonalparken er skog. I aust er det eit storskala, ope viddelandskap med store vatn, lange flyer og fjellparti med runde konturar. På sentralvidda er landskapet flatt, med mange små og store vatn og store myrparti. I vest er landskapet variert og skiftande med høge nutar og tronge, bratte dalar ned til fjordnivå.

Store delar av Hardangervidda har vore hausta av menneske kontinuerleg sidan istida, og eit uttal av ulike kulturminne set eit varierende kulturpreg på landskapet samen med påverknad av beitande husdyr. Hovudtyngda av landskapet er likevel utan større påverknad frå nyare tid. Kulturminne er ei positiv omtale av menneskelege spor, og kulturminne aukar opplevinga av landskapet.

Område med liten eller ingen menneskeleg påverknad kallast naturlandskap. Naturlandskap er område som har ei meir eller mindre sterk påverknad av landskapet, og det går ikkje noko skarpt skilje mellom natur- og naturlandskap. Område der det føregår uttak av naturen sin produksjon gjennom beiting, støling og andre ekstensive driftsformer, kan kallast haustingslandskap (Bruun 1996). Det meste av Vidda er naturlandskap, haustingslandskap eller tidlegare haustingslandskap som er på veg attende mot ein naturtilstand.

...

Landskapet vert forvalta av svært mange partar gjennom utøving av ulike eigedoms- og rettstilhøve og ved handsaming av ulike lover. Landskapet er slik sett summen av alle dei naturlege og menneskeskapte prosessar som skjer, og det føreset eit samarbeid mellom alle aktørane dersom ein skal nå eit felles mål for forvaltninga.

3.5 Planteliv

På grunn av store variasjonar i klima, høgdelag, berggrunn og jordsmonn står Hardangervidda nasjonalpark og dei to landskapsvernområda i ei særstilling m.o.t. variasjon i vegetasjonstypar (Lye 1985). I Husedalen heilt vest i nasjonalparken, går vernegrensa ned til 260 moh. Her finn ein stor furuskog og ei rekkje varmekjære planter. Ved nasjonalparkgrensa i søraust finn ein planter med austleg utbreiing, som m.a. åkerbær. Sjølv om vi har nasjonalparkar som kan vise til større rikdom av planteartar, er Hardangervidda spesiell m.a. fordi vi finn sør- og vestgrensa for mange av våre fjellplanter her (Moe 1995). Dei mange og store myrene er eit særtrekk for plantelivet på Vidda.

Hardangervidda er generelt godt undersøkt m.o.t. til flora, og Lid (1959) har utførleg dokumentert og skildra plantelivet på Vidda. Sjølv om Hardangervidda vert rekna som eit av dei best undersøkte høg fjellsområda i Noreg, vert det enno gjort nye funn når det gjeld utbreiing av ulike planter i området. Snøsoleia er døme på funn av ein ny art på Vidda frå seinare tid, den har sin sørvestlegaste utbreiing her (Aamlid 1990). Den lågare floraen med lav, mose og sopp er ikkje utfyllande registrert. Vest på Vidda finn vi dei rikaste og mest interessante botaniske førekomstane. Forvaltninga er ikkje kjent med direkte trugsmål mot enkelte plantelokalitetar eller sjeldne plantar. Den einaste utsette fjellplanta i området er tinderubloom, som veks fleire stader ved Finse (Høiland 1990).

I tidlegare tider var det omfattande husdyrbeite og vedhogst både i stølsområda og i felægerområda, noko som førte til eit sterkt kulturpreg på vegetasjonen. I dag er det beite av sau som utgjer den største kulturpåverknaden på vegetasjonen. Beitetrykket frå sau varierer på Hardangervidda frå ingen beite i delar av Kvennaområdet til konsentrasjonar som gjev store endringar i samansetting av vegetasjonen.

3.6 Dyreliv

Hardangervidda har ein rik og samansett fauna, med registrering av over 120 fugleartar og minst 21 artar pattedyr. Ei rekkje arktiske artar har si særlegaste utbreiing her. Det gjeld m.a. fjelljo og havelle, samt artar som fjellrev og snøugle, som i dag er særst sparsame innslag i faunaen. Lemen, fjellrotte, rype og rein er mellom karakterartane, og aure er nesten einerådande fiskeart i heile verneområdet.

I dag finst ingen fast bestand av store rovdyr i økosystemet her. Streifdyr av jerv vert sporadisk registrert sør for Hallingskarvet. Desse dyra må sjåast i samanheng med førekomsten i Nordfjella.

Fjellrev var i utgangspunktet ein karakterart på Vidda, men i dag finst berre ein svært sparsam førekomst heilt nord på vidda/Nordfjella.

Hardangervidda var i utgangspunktet eit område som var fritt for fisk, men auren fekk for lange tider sidan hjelp av menneske til å etablere seg her. I dag finst auren i nær sagt alle vatn på Vidda, og i verneområda er auren nærmast einerådande fiskeart. Mange stader er fiskevatna særst produktive, god næringstilgang i form av marflo og skjoldkreps er ei hovudårsak til dette.

Villreinen står i særstilling på Hardangervidda. Historisk sett er reinen i langfjella, dvs. Hardangervidda, Setesdal-Ryfylke og Nordfjella, preget av genmateriale med opprinnelse Sør/Sentral-Europa. Trolig fulgte reinen isens tilbaketrekking etter siste istid. Kulturspor viser at det i alle fall har vært rein på Hardangervidda i 8000 år.

Reinen har utviklet en nomadisk livsførsel som er tilpasset fjellets marginale forhold og store årstidsvariasjoner. Den har sesongvise trekk, og den kan også utvikle sykkluser der områder blir liggende ubrukt flere år før de igjen tas i bruk.

Kartlegging av bla. fangstgraver viser at reinens leveområder i Sør-Norge var betydelig større tidligere. Områdene er nå splittet opp av veier og andre tekniske inngrep som sterkt begrenser den omfattende utveksling av dyr man hadde før.

Funn av en rekke fangstgraver og andre kulturminner fra steinalderen viser at reinen på Hardangervidda har vært viktig for menneskene i uminnelige tider. Fra slutten av 1700-tallet til 1950-åra ble det drevet tamreindrift. Dette opphørte blant annet fordi det var vanskelig å holde tamreinen fra villreinen.

Det vises til kapittel 5 for mer om villrein.

3.7 Kulturhistorie og kulturminner

«Også kulturhistorisk står Hardangervidda i en særstilling blant fjellområdene. Alt i tidlig steinalder trakk de første menneskene opp på Vidda, på jakt etter villrein. Området har siden vært i uavbrutt bruk frem til i dag, og er derfor særlig rikt på kulturminner. Mye er bare delvis kartlagt. Hardangerviddas natur- og kulturmateriale har dannet grunnlaget for en rekke, store norske og internasjonale forskningsprosjekter, noe som gir Vidda stor betydning som referanseområde i en rekke sammenhenger.»

St.meld. nr.43 (1978-79) Om Hardangervidda

Ein kan dele kulturminne på Hardangervidda inn i følgjande hovudgrupper:

Fangst og fiske. Dei fyrste menneska som kom til Hardangervidda etter istida for omlag 9.000 år sidan var reinsdyrjegerar. Minne om dei første fangstfolka finst på buplassar og fangstplassar i form av faste automatisk freda kulturminne, mellom anna reiskap av flint, bergkrystall, kvartsitt og skifer. Det er registrert meir enn 250 buplassar frå steinalderen på Vidda. Dei eldste buplassane synast å liggje nord for Ustevassdraget. Det finst truleg steinalderbuplassar ved dei fleste vatna på Vidda. Det er registrert meir enn to tusen dyregraver på Vidda. Det er ofte ei funksjonell samanheng med dyregraver, ledegjerde, bogastelle, kjøttgøyme og gjerne ei bu for overnatting. Bruken av Vidda i dag for fangst og fiske utgjer ein ubrotten tradisjon gjennom 8-9.000 år.

Ferdsle. Det er eit nett av gamle vegar eller sleper over Vidda. Gamle sleper, bruer og vad er i stor grad frå før reformasjonen og dermed automatisk freda. Dei gamle ferdslesleperne er registrert gjennom "Prosjekt Nordmannssleperne" (Buskerud fylkeskommune 2001). Dei mest kjente av dei gamle sleperne er Nordre Nordmannsslepa frå Eidfjord mot Tunhovd, Store Nordmannsslepa frå Ullensvang mot Telemark og Numedal, Nordmannsslepa frå Kinsarvik mot Telemark og Hardingslepa frå Sørfjorden mot Telemark. Marknads plassane vart ofte lokaliserte ved sleper med stor trafikk.

Stølsdrift. Tradisjonen med stølsdrifta kan gå attende til yngre steinalder/bronsealder. Stølsdrifta har vore av stor økonomisk verdi for bygdene i låglandet. Av bygningstradisjonane på Vidda er stølane dei mest samansette anlegga med mange funksjonar. Byggjeskikken er funksjonell og har endra seg lite gjennom tidene. Klyngjestølane, dei store fellesstølane med mange brukarar i ei stølsgrend, dominerer biletet på vestvidda. På austvidda ligg stølane for ein stor del spreidd og enkeltvis. Den største konsentrasjonen av stølar ligg likevel i Dagali og Seterdalen, utanfor verneområda. Medan stein er eit dominerande byggjemateriale på vestsida, er lafta stølshus meir vanleg på austsida. Regionale forskjellar i materialbruk og byggjeskikk kan truleg avspegla byggjeskikken i lavlandet. Stølsgrenda avspeglar og eigedomsformer og samarbeidsformer i fjellet.

Gjennom tidene vart nye stølar tekne opp og andre vart lagde ned. Bygningane som var ute or bruk forfall fort, men nye brukarar vølte stølshusa når dei tok over garden. Mange brukarar hadde part i fleire stølar og flytte frå støl til støl med års mellomrom, både på grunn av beitet og fordi skogen vart hogd ned. Den tradisjonelle stølsdrifta er ikkje lengre ein vanleg del av gardsdrifta. Det er difor ei stor utfordring å verne stølsmiljøa for framtida som eit viktig dokument om bruken av Vidda.

Driftetraffikken. Ein viktig skilnad mellom stølane og felægra er at dei siste var kvile- og overnattingsstader for beite- og driftetraffikken, og ikkje hadde stølsproduksjon. Mange av sleperne på Vidda har samband med driftetraffikken som kom i gang på 1600-talet, då bergverksdrifta på Austlandet tok seg opp.

Fast busetnad. Fleire stader i verneområda finst det minne etter fast busetnad som varte fram mot vår eiga tid, t.d. i Kvennadalen. Tilgang på fisk og vilt og gode beitetilhøve var viktig grunnlag for den faste busettinga.

Tekniske kulturminne er eit vidt omgrep som femner om m.a. førhistoriske steinbrot (skifer, kvartsitt og bergkrystall) grustak, hellebrot, blyglans/sinkblende-uttak, vassstemme, demningar, blesteromnar, tufter og kolmiler, åleine eller i samband med jernutvinning. Framstilling av jern tok til i åra omkring Kristi fødsel. Dei fleste anlegga er frå eldre jernalder fram til vikingtid, og nokre er frå mellomalder, og er såleis automatisk freda kulturminne. Tekniske anlegg frå det 20. hundreår i form av demningar, vegar osv. er og kulturminne som er verna etter naturvernlova som ein del av landskapet.

Segn, tradisjonar og namnebruk. Den munnlege tradisjonen er viktig for forståinga av Vidda. NOU 1974: 30B framhevar særleg øvre Kvenna, øvre Veig og områda kring Nordmannslågen som område med symbolverdi. Nokre av desse områda kan vere automatisk freda etter kulturminnelova § 4f. Gamle dokument, folkelivsskildringar, rettsdokument og Høgfjellskommisjonen sitt arbeid frå 1909 og frametter inneheld verdfullt kulturhistorisk materiale.

Forvaltingsplanen påpeker behovet for flere registreringer for å få fullgod oversikt over kulturminnene i verneområdene på Vidda.

Det gjennomføres som ledd i denne planprosessen et kulturminneprosjekt med sikte på å sammenstille alle kjente registreringer av kulturminner på Hardangervidda. Arealmessig omfatter det alle arealer innenfor planens utredningsområde, og favner også verneområdene. Prosjektet er et samarbeid mellom kulturvernmyndighetene i de tre fylkeskommunene, riksantikvaren og dette planprosjektet.

Hensikten er todelt, - både å gi kommunene lett tilgjengelig kunnskap om kulturminner som må tas hensyn til i videre lokal planlegging og å gi vernemyndighetene oversikt over kulturminnene som lunnnskapsgrunnlag for en kulturminneplan i de vernede områdene. For kommunene kan også kunnskap om kulturminner knyttet til villrein og kulturminner være med å styrke opplevelsesrettede næringer.

4. Lokalsamfunnene rundt Hardangervidda

4.1 Fakta om kommunene

Kommunetallene nedenfor baserer seg på statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

Areal tall for kommunene og planområdet

Planen berører de tre fylkene Buskerud, Telemark og Hordaland, og de ni kommunene Hol, Rollag, Nore og Uvdal, Tinn, Vinje, Odda, Ullensvang, Eidfjord og Ulvik.

Totalt omfatter de ni kommunene drøyt 15.000 km². Knappt 10% av dette er ferskvannsareal. Totalarealet fordeler seg slik mellom kommunene:

Hol	1858,36
Rollag	449,3
Nore og Uvdal	2502,33
Tinn	2044,93
Vinje	3105,89
Odda	1615,92
Ullensvang	1398,87
Eidfjord	1491,74
Ulvik	720,72
Totalt	15188,06

Arealet innenfor utredningsområdet utgjør 9.665 km², av dette er 4.339 km² vernet areal. I praksis vurderer da regional plan for Hardangervidda 5.326 km².

Befolkning

Folkemengden i de ni kommunene utgjorde ved inngangen til 2010 vel 30.000 personer. Alle kommunene har de siste tiårene hatt til dels stor nedgang i folketallet. Tabellen nedenfor viser flere detaljer:

Folketallsutvikling i Hardangervidda-kommunene 1980 -2010

	1980	1990	2000	2010
Hol	4580	4726	4642	4422
Rollag	1429	1455	1492	1390
Nore og Uvdal	2873	2903	2764	2514
Tinn	7480	6876	6560	6022
Vinje	3945	3917	3869	3641
Odda	9183	8289	7727	7047
Ullensvang	4041	3988	3562	3382
Eidfjord	1208	1070	1037	958
Ulvik	1362	1239	1222	1129
Totalt	36101	34463	32875	30505

Alle kommunene har en utfordring med å snu denne trenden. SSB's prognoser basert på middels vekst antyder noen ulikheter framover, der noen fortsatt vil få nedgang mens andre vil flate ut eller vokse noe.

Generelt er alle kommunene, sammenlignet med landet for øvrig, preget av få personer per km². De fleste har relativt stor andel med spredt bosetting.

Mange av kommunene preges av en befolkningsstruktur med relativt stor andel eldre over 80 år. Dette er en utfordring for utviklingen framover.

Næring:

Landbruket står relativt sterkt i kommunene rundt Hardangervidda. Nore og Uvdal, Ulvik og Ullensvang utmerker seg med at denne næringen sysselsetter mer enn 10% av de som arbeider i kommunen.

Drøftingsdokument 13.07.2010

Landbruket rundt Hardangervidda er karakterisert av mange mindre bruk med et "mangesysleri" dominert av sauehold og beitebruk i fjellet, melkeproduksjon, jakt, fiske og utmarksnæringer og utleie (av husvære og jakt- og fiskerettigheter). I Ulvik og Ullensvang er dessuten fruktproduksjon svært viktig.

Hol særmerkes av høyere andel i tertiærnæringene enn både fylkes- og landsgjennomsnittet. Også Ulvik og Eidfjord har relativt mange i tertiærnæringene. Reiselivet er viktig årsak til dette.

Odda, Tinn og Rollag skiller seg fra de øvrige med relativt mange i industri.

Reiseliv og fritidsbebyggelse:

Mange av kommunene rundt Hardangervidda har satset mye på hytteutbygging og reiseliv. Hol fremstår som den største vinterdestinasjonen med ei stor reiselivsnæring.

Utbygging av hytter og mer moderne fritidsbebyggelse har stort omfang i alle de østlige kommunene, mens det er svært lite i Ulvik og Ullensvang. Totalt er det nesten 20.000 fritidsbygninger i disse kommunene (januar 2010). (Bygninger med flere boenheter regnes som en bygning. Bolighus og våningshus som benyttes som fritidsbolig er ikke inkludert.)

Fordeelingen mellom kommunene framgår av tabellen nedenfor, likedan antall bygg per km² i kommunen.

	Antall fritidsbygg:	Landareal km ² :	Fritidsbygg per km ² landareal:
Hol	5040	1669	3,02
Rollag	1773	434	4,08
Nore og Uvdal	3834	2281	1,68
Tinn	2741	1858	1,48
Vinje	4009	2740	1,46
Odda	1278	1481	0,86
Ullensvang	221	1291	0,17
Eidfjord	787	1393	0,56
Ulvik	273	671	0,41
Totalt	19956	13818	1,44

Store deler av året gir dette betydelig tilstrømning av fritidsbeboere og mer sporadiske gjester. I slike perioder øker befolkningen betraktelig. Dette gir kommunene muligheter for næringsliv, sysselsetting og økt attraktivitet, men det gir også utfordringer blant annet knyttet til tjenestetilbudet for kommunene og arealbelastning.

Eiendomsstruktur:

Hardangervidda nasjonalpark er spesiell blant nasjonalparkene i Norge ved at hele 52% (tilsvarende 1.772 km²) er privat eiendom. 48% er statsallmenning. De øvrige verneområdene innenfor planområdet er mest privat grunn.

Innenfor planområdet (inkludert verneområder) er x % er privat eid, mens x % er statsallmenning og x% eies og forvaltes av Statskog SF. (Statsskog vil gi tall som mangler) I statsallmenningene er staten grunneier, men det lokale fjellstyret forvalter rettighetene som for eksempel beite, jakt og fiske etter fjelloven. På Hardangervidda ligger Rauland, Røldal, Odda, Ullensvang, Eidfjord, Ulvik og Øvre Numedal statsallmenninger.

Eiendomsstrukturen er svært ulik rundt Hardangervidda. I Hordaland er store arealer, ca. 1.810 km², statsallmenninger. I Buskerud utgjør statsallmenningen 411 km², mens den eneste statsallmenning i Telemark er Rauland med 68 km². (Tallene omfatter både vernede og ikke vernede områder.)

De private eiendommene på Hardangervidda er dels sameier, dels enkelteiendommer. Eiendommene på sør- og østvidda er gjennomgående mye større enn på vestvidda.

4.2 Bo- og virkelyst

Kommunene rundt Hardangervidda har utfordringer knyttet til å opprettholde folketallet, og ønsker å snu denne trenden.

Drøftingsdokument 13.07.2010

Både lokalt, regionalt og sentralt settes det fokus på hvordan Norge skal stimulere til økt bo- og virkelyst i distriktene.

Rundt Hardangervidda jobbes det konkret med denne utfordringen gjennom blant annet følgende prosjekter

- Vi snur vinden – fleire folk til Vest-Telemark og Prøvestad Øyfjell vikling
- Lys i alle glas – et prosjekt i Buskerud der bl.a. Rollag og Nore og Uvdal kommuner er med
- Flytt til Hardanger - et samarbeidsprosjekt mellom fylkeskommunen og Hardangerkommunene
- Kommuner med nedgang i folketallet - et forprosjekt i Buskerud fylkeskommune i 2009 som videreføres i 2010 med hovedprosjektet Lokal utvikling i kommunene (LUK).

Fylkeskommunene bidrar også til disse prosjektene.

I Kommunal- og regionaldepartementet arbeides det med både nytt *bolystprogram* og satsing på *lokal samfunnsutvikling i kommunene*. Fylkeskommunene forventes å være pådrivere i dette regionalt.

Verdiskapingsprogrammet for naturarven, et samarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet, skal bidra til at verneområder og nærliggende områder blir en ressurs for samfunnsutviklingen i berørte kommuner. "Vidda Vinn", et samarbeidsprosjekt i Vinje og Tinn kommuner, er del av dette programmet.

5. Viktige hensynsområder

5.1 Villrein

Leveområder

Norsk Villreinsenter har ut fra faglige vurderinger kartlagt villreinens potensielle leveområder (NVS-notat 1/2009 og kart datert 10.07.2009). Arbeidet ble startet opp med bakgrunn i fylkesdelplanen, og gir et svært viktig innspill i arbeidet med å avgrense de nasjonale villreinområdene.

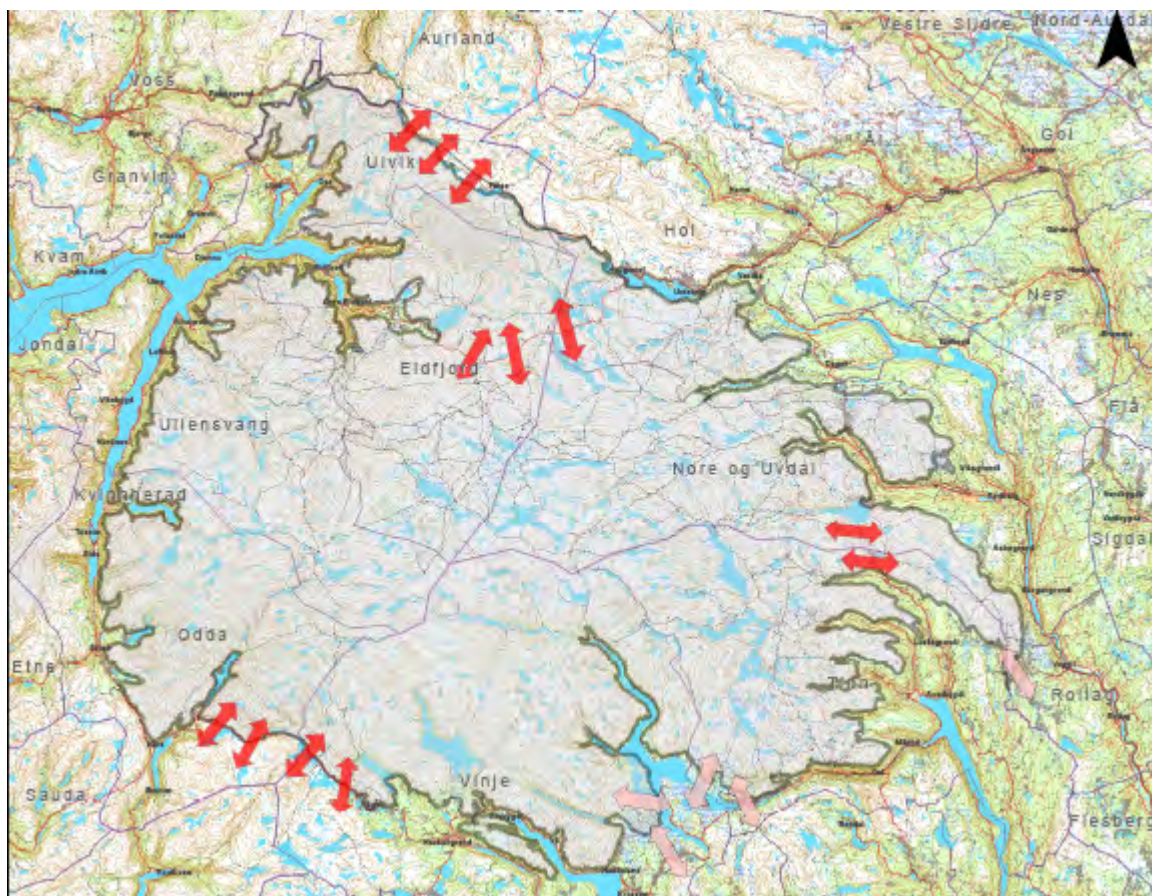
Arbeidet er en sammenstilling ut fra dagens kunnskapsnivå og tilgjengelige data. Arbeidet har fokusert på:

1. Faglig gjennomgang av særlig viktige funksjonsområder
2. Oppdatering av kvalitative data (intervjubaserte) med lokal prosess
3. Bruk av kvantitative data (stedfestede) for supplering og kvalitetssikring av kvalitative data (viltkartobjekter)
4. Fastlegging av en biologisk fundert ytre grense for villreinens leveområde.

Viktigste kvantitative data som har vært brukt er GPS-posisjoner fra merkede simler, observasjoner fra SNO og andre observasjonsdata. På Hardangervidda har GPS-merkingen pågått siden 2001. Dette gir et godt bilde av reinens arealbruk i dette tidsrommet.

Sluttproduktet viser biologisk leveområde og trekkområder (utvekslingsområder). Røde piler viser viktige trekk, rosa mer perifere. Se figur 1.

I tillegg er det utarbeidet habitatkart som viser potensielt viktige kalvingsområder, vinterbeiteområder og sommerbeiteområder. Habitatkartene gir viktig informasjon til planarbeidet om viktigheten av ulike arealer for reinen.

Figur 1 . Leveområder og trekkveier (Norsk villreinsenter, 2009)

Kartets avgrensning viser et betydelig større areal enn de særlig viktige funksjonsområdene som er vist i figurene 2 og 3. Dette skyldes at denne avgrensningen viser potensielle leveområder, og avgrensning av areal som under gitte betingelser er viktige. Noe av grensetrekkingen har vært omdiskutert lokalt.

Hardangervidda framstår i dag som det største sammenhengende villreinområdet i Norge. Av det drøyt 8100 km² store villreinområdet er 68% beiteareal og 15% er vinterbeite (NINA Rapport 551).

Dagens villreinstamme

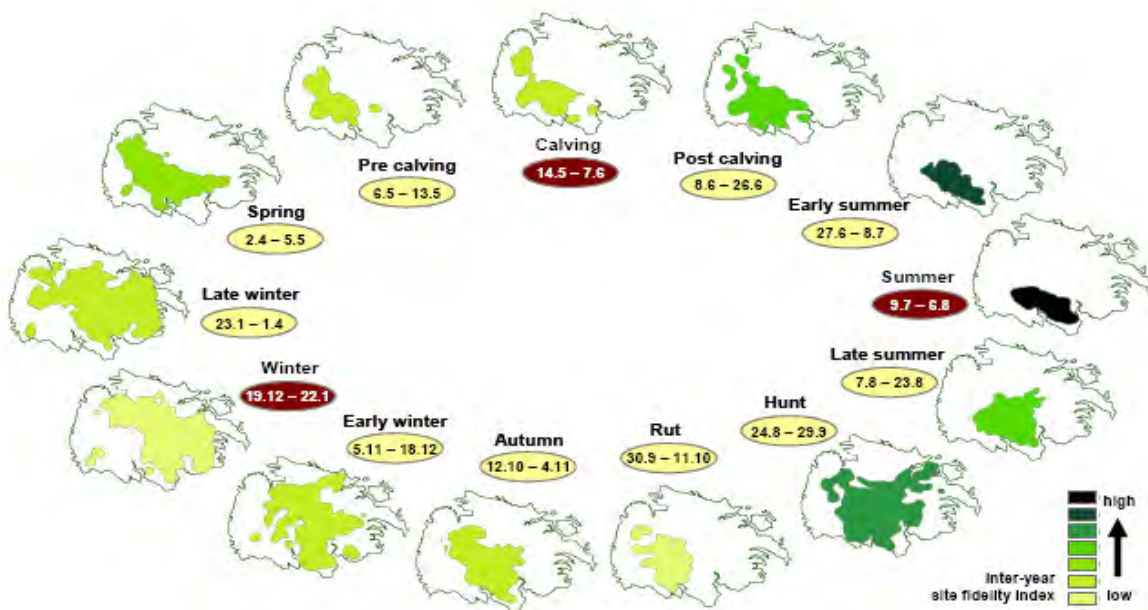
på Hardangervidda er et resultat av opprinnelig villrein og menneskelig aktivitet i form av bl.a. jakt og tamreindrift. Skyhetsnivået karakteriseres som en mellomting mellom forvillet tamrein og de mer opprinnelige stammene på Dovre.

Bestandstørrelsen på Hardangervidda har variert mye de siste 50 åra. I nyere tid har det vært to bestandstopper, en på midten av 60-tallet og en på begynnelsen av 80-tallet. Det var trolig over 25.000 vinterdyr i disse to periodene, mens bestanden maksimalt var på 6.500 dyr vinteren 2001/2002.

Bestandsstørrelsen var ca. 8.000 dyr før kalving våren 2009. Kondisjonen vurderes som langt bedre nå enn for 10-15 år siden. Bestandsmålet er i dag satt til 11.000 vinterdyr.

Villreinen på Hardangervidda har opprettholdt det nomadiske livsmønsteret. Den har grovt sett vinterbeiter i øst, og kalvingsområder og sommerbeiter i sør og vest.

NINA har illustrert vandringsfordelingen på 13 årstider i figuren nedenfor. Figur 2 viser hvor reinen har sin hovedtyngde til ulike tider, hvor store arealer den disponerer og i hvilken grad områdene brukes årvisst.

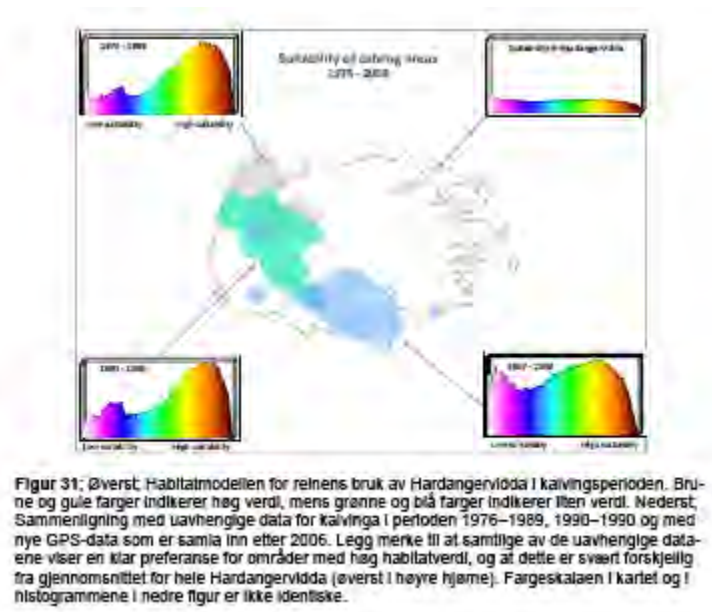

Figur 2. Villreinsens nomadiske arealbruk på Hardangervidda. (Kilde: Olav Strand, NINA)

Figuren viser hvordan reinsens bruk av Hardangervidda endres gjennom året. Om vinteren bruker reinene relativt store områder, og det er ca. 40% overlapp i områdene som brukes årlig (symbolisert med lys grønnfarge). Sommersesongen avviker betydelig fra dette, både ved at det er små områder som brukes og ved at det er de samme områdene som brukes hvert år (overlapp mellom år = 80% eller mer, symbolisert med svart farge).

NINA har også laget oversikter som viser hvilke arealer som de siste årene har vært brukt til henholdsvis vinterbeite, sommerbeite og kalving, samt egnetheten til dette. Arealbruk knyttet til kalving og sommerbeite er også nyanser på ulike tidsbolker.

Figuren viser at svært store deler av vinterbeitene ligger innenfor fylkesdelplanens arealer. Dette tydeliggjør at god arealforvaltning utenfor verneområdene er viktig for villreinen. Sommerbeitene og kalvingsområdene er i større grad innenfor Nasjonalparken.

Figur 3. Fra NINA-rapport 551

Denne blir, så snart det foreligger, erstattet av ny bearbejdet figurer med kalving, sommer- og vinterbeite. Olav Strand jobber med dette.

Villreinformvaltning

Hardangervidda villreinområde er på 8136 km² og berører i tillegg til de kommuner og fylker som deltar i dette planarbeidet, Aurland kommune i Sogn og Fjordane fylke. Privat eiendom utgjør 70 % av arealet, mens 30 % er statsallmenning.

Mange instanser er involvert:

Miljøverndepartementet er ansvarlig for utarbeiding av de årlige budsjetter og å påse at politiske beslutninger som fattes i Storting og Regjering, settes ut i livet. Direktoratet for naturforvaltning (DN) er det øverste faglige villreinorgan og har blant annet ansvar for utarbeiding av forskrifter, tildeling av økonomi til villreinområdene, klarlegging av kunnskapsbehov og finansiering av forskning og overvåking. Fylkesmannens miljøvernavdeling har en viktig rolle i å påse at villreininteressene blir ivaretatt i arealforvaltningen. Fylkesmannen skal også gi råd og veiledning til villreinnemnder og villreinutvalg.

Den daglige forvaltningen av villreinområdene skjer i et samspill mellom privat og offentlig sektor. Hovedansvaret for den daglige driften skal ivaretas av rettighetshavernes organ, villreinutvalget, mens utøvelse av offentlig myndighet ivaretas av den statlige villreinnemnda.

Villreindrådet i skal virke som bindeledd mellom villreinområdene og verne om villreininteressene ved å ta opp til behandling saker av felles interesse. Her kan både villreinutvalg og villreinnemnder være medlemmer.

Alle kommuner skal oversende plan- og arealspørsmål som kan berøre villreinen og dens leveområder til villreinnemnda som høringsinstans i slike saker.

Lufsjåtangen og Dagalitangen

De østlige tangene Lufsjåtangen og Dagalitangen er viet særlig oppmerksomhet, og har vært gjenstand for eget delprosjekt (NINA Rapport 412). Hensikten har vært å få belyst hvorfor disse til dels gode vinterbeiteområdene, som i tidligere perioder har vært mye i bruk, i dag brukes lite av reinen. Og hvilke tiltak må til for å bedre tilgjengeligheten av områdene.

Mens man tidligere har anslått at disse to østlige tangene hadde 15% av vinterbeiteressursene, viser nye beregninger at 5% av rabbene, og 10% av vinterbeiteressursene, på Hardangervidda er her. Denne andelen er beskjeden. Men det understrekes at når bestanden er stor og/eller vinterforholdene vestover er vanskelige, er disse arealene som reserveareal langt viktigere enn prosentandelen tilsier.

NINA påpeker i sin rapport at tangehalsene er avgjørende for tilgjengeligheten. Vassdragsregulering, veg og vegtrafikk, hytter og hytteliv, menneskelig ferdsel og motorisert påvirker reins bruk av

leveområdene. Men de understreker også at det er vanskelig å vurdere virkningen av hver enkelt faktor.

NINA konkluderer med følgende hovedpunkt for å kunne opprettholde Lufsjåtangen som vinterbeite:

- Vinterstengt vei over ved Imingfjell, minst med den perioden man har i dag, må videreføres.
- Det kan være formålstjenlig å omplassere hytter som ligger utsatt i forhold til villreintrekket. Hyttene ved Sandbuområdet påpekes spesielt. NINA sier imidlertid også at man har lite erfaring med effekten av denne type avbøtende tiltak, og at slikt bør gjennomføres med detaljerte planer og oppfølging for å måle effekten.
- Lokalisere stier og løypetraséer tilpasset villreinens trekk.

Tessungdalen Utmarkslag kommenterer i et notat denne rapporten og er sterkt uenige i en del av konklusjonene. De mener ut fra sin lokale erfaringer at forstyrrelsene fra veien og hyttene på tangehalsen er mindre enn det NINA hevder. De etterlyser bla. fokus på hindringer av trekk fra sentrale deler av vidda og fram til tangehalsområdet, forklaringer på stor villreinaktivitet for 25 år siden etter etablering av både omdiskuterte hytter og vei, og spør også hva man skal restaurere tilbake til. Utmarkslaget understreker viktigheten av samspill mellom befolkning og villrein i dette området.

Trekket ut på Dagalitangen er i dag hindret av relativt trafikkert veg (Rv 40), betydelig hyttebebyggelse og utstrakt ferdsel. Om Dagalitangen sier NINA at det er langt vanskeligere å finne løsninger for å stimulere trekk ut på tangen igjen. Her kan det innebære bla. å sanere hytter, legge vei i tunnel og ferdselsregulering.

Virkning av ferdsel

NINA har på oppdrag av Direktoratet for naturforvaltning gjennomført prosjektet Ferdsel i villreinens leveområder (NINA Rapport 551). Prosjektet har hatt til hensikt å gi innspill om villrein og ferdsel i de pågående regionale planprosessene.

Utbygging i randsonene og inne i villreinområdene, og ferdsel og trafikk som følge av dette i villreinområdene, har medført betydelige endringer i villreinens atferd og arealbruk. Mange studier har dokumentert villreinens responser på forstyrrelser, både på fysiologisk nivå, som kortvarige atferdsendringer og som regionale effekter der forstyrrelser eller tekniske inngrep påvirker reinens arealbruk. NINA påpeker at viktige forskningsmål fremover vil være å få bedre dokumentasjon på hvilken funksjonell betydning ferdselen har på villreinens biologi og bestandsdynamikk.

I hvilken grad forstyrrelser er et problem vil også avhenge av omfang og lokalisering av ferdsel. Resultater fra ulike undersøkelser viser at 80-90 % av ferdsel skjer langs merkede siter og oppkjørte skiløyper. Dette innebærer at vi har gode muligheter til å kanalisere ferdselen dit den gjør minst skade. Mer kunnskap om folks bruk av villreinområdene vil likevel være viktig i framtidig forvaltning.

NINA understreker at man må prioritere mellom viktig og mindre viktig påvirkninger i villreinens leveområder, og sette inn tiltakene der man kan oppnå god effekt.

Viktige anbefalinger i NINA Rapport 551 er å:

1. *Prioritere mellom viktig og mindre viktig påvirkning av villreinens leveområder, identifisere fokusområder og å sette mål for utviklingen av fokusområdene. ...*
2. *Etablere rutiner som gjør det mulig å etterprøve måloppnåelsen og dokumentere i hvilken grad utviklingen i villreinens leveområder er i samsvar med miljømåla som er satt for ett gitt område. ...*
3. *Videreutvikle strategier og arenaer for brukermedvirkning, der det er en kontinuerlig dialog om problemstillingene og implementering av kunnskap blant brukere, forvaltere og beslutningstakere. Slik kan en opparbeide nødvendig aksept, forståelse og kapasitet for forvaltningen på tvers av etablerte sektorinteresser.*

For Hardangervidda trekkes følgende fram som viktige fokusområder: sommerbeitene mellom Hellevassbu og Litlos, Imingfjell-Sønstevatn-Smårøi, Rv 7, Stegaros og Graveidet og reguleringsmagasiner generelt.

Planmål for å sikre villreinens arealbehov

Planen skal fastsette grensene for det nasjonale villreinområdet på Hardangervidda, eller Hardangervidda villreinområde. Dette området skal være tilstrekkelig stort for en vinterstamme på ca. 11.000 dyr som er dagens bestandsmål. Det skal videre ivareta reinens nomadiske vandringmønster gjennom året og endringer av dette over år.

Viktig grunnlag for å trekke grensene for det nasjonale villreinområdet er Norsk Villreinsenters kartlegging av det biologiske leveområdet og lokale vurderinger av dette.

I planen søkes bl.a. følgende ivaretatt:

- Alle viktige og sårbare leveområder skal inngå i villreinområdet med sikte på at de i framtiden ikke skal splittes opp med nye større inngrep.
- Aktive trekkområder innenfor leveområdet skal også i framtida kunne fungere som trekkområder. Likedan trekk mot Nordfjella og Setesdalsheiene.
- Viktige vinterbeiter, sommerbeiter og kalvingsområder skal ikke forringes. Forstyrrende aktiviteter skal i de aktuelle periodene søkes redusert.

For å sikre villreinens behov, samtidig som også andre brukerbehov skal ivaretas, skal det søkes løsninger i differensiert arealforvaltning.

5.2 Utmarksnæringer

Landbruk og utmarksnæring på og rundt Hardangervidda har gjennom tidene vært avgjørende for de berørte lokalsamfunnene. Dette ble grundig dokumentert i arbeidene med etablering av nasjonalparken, og er oppsummert slik i forvaltningsplan for Hardangervidda 8. april 2010, kap. 5:

"Landbruket bidreg til å setje sitt preg på verneområda på Hardangervidda. Svært mange verdifulle kulturminne og kulturmiljø på Vidda har sitt opphav i landbruksutnytting gjennom fleire hundreår, og hever opplevinga av fjellområda monaleg. Fleire hundreår med beiting og støling har mange stader sett sitt preg på vegetasjon og landskap og bidrege til å auke mangfaldet av vegetasjonstypar, flora og fauna. Haustingskulturen knytt til fjellområda er også verdifull i seg sjølv, og inneheld kunnskap og ferdigheiter som er opparbeidd og nedarva gjennom generasjonar. Slik kompetanse er og viktig å bevare for framtida. Sist men ikkje minst produserer landbruket naturvenleg mat og bidreg til verdiskaping og busetjing i lokalsamfunna.

Landbruket og den tradisjonelle næringsmessige utnyttinga av Hardangervidda er grundig omhandla i NOU 1974: 30 A og B. I vedlegg til St.meld. nr. 43 (1978-79) Om Hardangervidda føreligg supplerande registreringar av landbruksinteressene på Hardangervidda (Fredriksen 1978). Ein oppsummering av landbruksinteressene i vedlegget er som følger: "Landbruket i bygdene rundt Hardangervidda er behandlet av Hardangerviddautvalget. Her skal vi bare minne om at det i Buskerud, Telemark og deler av Odda kommune er snakk om typiske fjellbygdforhold med små og ofte tungdrevne bruk. I Hordaland ellers finner en fjordbygder med noe bedre klimatiske og produksjonsmessige vilkår. Landbruket i disse bygdene har gjennom tidene vært nødt til å utnytte ressursene i fjellet, og driftsformene i jordbruket er tilpasset dette, bl.a. ved stort sauehold, næringsfiske, utleie av jakt og fiske samt ved turisme."

Landbruk og utmarksnæring, både innenfor og utenfor verneområdene, er viktig for verdiskaping og bosetting i bygdene.

I kommunene rundt Hardangervidda er det tradisjon for et landbruk basert på "mangesysleri", dvs. at mange ulike aktiviteter knyttet til eiendommen samlet gir en næring og inntekt til å leve av. Så vel setring og beitebruk som jakt, fiske, foredling av fisk, opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter med driftshusvære er i disse bygdene viktige utmarksnæringer.

Plan- og bygningsloven definerer i utgangspunktet ikke alt dette som landbruk. Det har vært en del konflikter knyttet til byggesaker for bygg til utmarksnæring som faller utenfor det smale landbruksbegrepet i plan- og bygningsloven. Begrepet "landbruk pluss" (veileder T-1443) har heller ikke greid å favne dette slik kommunene har ønsket.

For å belyse utmarksnæringenes behov og utviklingsmuligheter og å avklare forholdet til arealbruksformålet Lnf i ny plan- og bygningslov, har Nore og Uvdal kommune gjennomført prosjektet "Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven". Helt sentralt i prosjektet var gjennomføring av en spørreundersøkelse der viktigheten av ulike deler av utmarksnæring ble kartlagt. Viktigheten av fiske, jakt, utleie av husvære/landbruksbygg og beite ble undersøkt for hele eiendommen, dvs. både i og utenfor "vårt" planområde.

Spørreundersøkelsen viste kort oppsummert at

- Utmarksnæringene er direkte knyttet til gårdsbrukene og dermed bosettingen i kommunene.
- Inntektsmessig er de svært viktige for mange av gårdsbrukene, og de kan bli enda viktigere i tiden framover.

Drøftingsdokument 13.07.2010

- I Nore og Uvdal er fiske og rakfiskproduksjon i en særstilling, men helheten med mange ulike utmarksaktiviteter er viktig.
- Stabile og forutsigbare rammebetingelser knyttet til muligheter for transport og bygg fra ulike deler av forvaltningen er avgjørende for å kunne videreutvikle næringen.
- Generelt viser intervjurunden at byggebehovene er svært beskjedne, og knyttet til påbygg/standardheving og enkeltbygg på gamle tufter.

Vurderingen av Lnf-formålet og bruk av plan- og bygningsloven konkluderte slik (sitert s. 24):

Rammene for hva som inngår i formålet landbruks-, natur- og friluftsmål etter plan- og bygningsloven er ikke endret gjennom ny plandel som trådte i kraft 1. juli 2009. Avgrensningene i veilederen T-1443 Plan- og bygningsloven og Landbruk+ ligger følgelig fast. Pandelen har imidlertid virkemidler som kan bidra til en bærekraftig utvikling av utmarksnæringene der miljøhensyn, samfunnsutvikling og økonomisk utvikling for de enkelte næringsutøvere ivaretas uten at planarbeidet i seg selv blir en barriere. De viktigste virkemidlene er enten nødvendige planavklaringer i kommuneplan og bruk av bestemmelser til LNF- formålet etter § 11-11 nr. 2 som kan åpne for at tiltak i utmarksnæring kan gjennomføres uten reguleringsplan, eller områderegulering etter § 12-2 i et samarbeid mellom kommunen og aktuelle utmarkseiendommer som legger tilsvarende rammer.

I medhold av plan- og bygningsloven deles "utmarksnæringer" i

- "landbrukets utmarksnæringer" definert som støling, beitebruk, egen jakt og fiske, og foredling av fisk. Uten nærmere planavklaring kan bygging av driftshusvære og driftsbygninger tilknyttet slike aktiviteter tillates i Lnf-områder.
- "annen utmarksnæring" som opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter med husvære definert som næringsbygg. Kommunene kan i kommuneplanene sette av områder der "annen utmarksnæring" kan skje som Lnf med spredt næring.

Det forutsettes at dette er dokumenterbar næringsvirksomhet. Kommunene ønsker å utarbeide felles kriterier, og etablere felles forståelse og praksis for rammene for "utmarksnæringer" (jfr. kap. 9).

Det finnes en rekke offentlige økonomiske virkemidler for landsnæring, men lite er rettet spesielt mot de utfordringene som fjellandbruket står overfor. Vedlegg 2 gir en oversikt over økonomiske støtteordninger som kan være med å stimulere utmarksnæringer.

Planmål for å sikre utmarksnæringer:

- Det er et mål å bidra til stabile rammevilkår som gjør det mulig å drive og videreutvikle ulike bærekraftige utmarksnæringer i bygdene rundt Hardangervidda som grunnlag for sysselsetting, trivsel og bosetting.
- Jakt og fiske, og opplevelsesnæringer, skal sikres tilstrekkelig handlingsrom til å utvikle bærekraftige næringer.
- Plankart og retningslinjer skal gi klare føringer for videre kommuneplanlegging som ivaretar dokumenterbare utmarksnæringers handlingsrom i fjellet.

5.3 Reiseliv

Om reiseliv generelt

Reiselivet er en viktig næring i de fleste lokalsamfunnene rundt Hardangervidda. For å få reiselivnæringen tilstrekkelig belyst i planprosjektet, er prosjektet "Reiseliv i tilknytning til regional plan for Hardangervidda" blitt gjennomført. Omtalene nedenfor bygger på dette.

Med begrepet reiseliv menes den tradisjonelle reiselivsnæringen (kjernenæringen), distribusjonsledd, innkvartering, servering, transport, samt attraksjon og opplevelser. Andre aktører som handel og servicetilbud, bank og finans, bygg og anlegg, samt landbruk har også reiselivsrelatert omsetning, men er ikke tatt inn i vurderingene her.

Når reiseliv drøftes i denne planen, er det fokus på tyngre etableringer (service, varme senger, alpinanlegg) i den tradisjonelle reiselivsnæringen lokalisert i områder i tilknytning til planområdet. Private hytter er ikke inkludert.

Rundt Hardangervidda finner vi reiseliv følgende steder: Rauland, Vågsli, Røldal, Sysendalen, Haugastøl - Ustaoset – Geilo, Dagali, Øvre Uvdal, Gvepseborg, Skinnarbu – Rjukan fjellstue og Finseområdet. Områdenes reiselivsprofil og omfang av tilbud varierer. Geilo og Rauland utgjør de tyngste destinasjonene.

Reiselivets utfordringer

Reiselivet må i stadig større grad kunne oppfylle behov hos krevende kunder i et globalt marked. Opplevelsene på reisemålet betyr mye for gjestene. Det innebærer at reisemålene og bedriftene der må kunne utvikle seg til å fremstå som attraktive og konkurransedyktig i et nasjonalt og ikke minst et internasjonalt marked. Bærekraft og utvikling av de enkelte destinasjonenes attraksjonskraft er viktige elementer i denne utviklingen.

Varme senger, opplevelses- og servicetilbud, godt tilrettelagte stier og løyper og gode steder er viktig for at reisemålets attraksjonskraft. Stier og løyper er en del av de ikke kommersielle fellesgodene der det er betydelige utfordringer knyttet til finansiering av drift og utvikling.

Tyngre reiseliv og villrein

En viktig forutsetning for utvikling av reiselivet er at rammebetingelsene er stabile og forutsigbare. Både med hensyn til offentlig engasjement og finansieringsordninger inn mot næringen, og i arealpolitikken. En forutsigbar arealpolitikk der de etablerte destinasjonene sikres utviklingsmuligheter er nødvendig for å sikre framtidig konkurransekraft. Skal dette skje på en bærekraftig måte må også hensynet til villreinen ivaretas.

Ferdslen er en sentral problemstilling. De etablerte reiselivsdestinasjonene rundt Hardangervidda har i dag et etablert ferdselsmønster som er knyttet til tilrettelegging av stier og løyper. I noen områder berører dette villreinen sine mulige leveområder, i andre går de utenfor.

For reisemålene er det av stor betydning at det skapes forutsigbarhet for utviklingstiltak i etablerte områder, og at hovedfokus rettes inn mot styring av ferdsel i områder der dette er en utfordring for villreinen. For reiselivet vil det også være viktig at drift, finansiering og organisering/styring av ferdsel i et samarbeid mellom forvaltning og reiselivsnæring kommer på dagsorden. For mange reisemål vil dette være en videreføring av det arbeidet som gjøres for å organisere og finansiere utviklingen av fellesgoder som stier, løyper og andre tilrettelagte tilbud til gjestene.

Ferdslen fra varme senger

Som en del av registreringsarbeidet på destinasjonene er det gjort en enkel kartlegging og kartfesting av bruksmønster for gjester fra de varme sengene. Kartene gir noen grove vurderinger av bruksmønsteret.

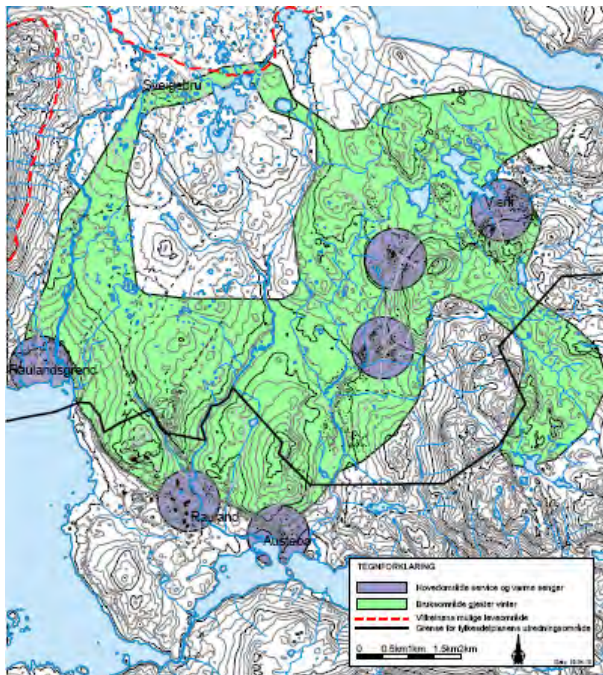
Generelt er gjester i varme senger svært avhengig av det tilbudet som er tilrettelagt gjennom stier og løyper, og andre tilbud. Spesielt gjelder dette de utenlandske gjestene. De fleste bruker tilbud i de nære områdene de har valgt å leie seg inn. I de områdene der ferdselen også skjer i villreinen sine mulige leveområder har dette en direkte sammenheng med at det er tilrettelagt for dette gjennom oppkjøring av løyper eller merking av stier med tilhørende skilting.

Reiselivsprosjektet understreker at de etablerte reisemålene i seg selv, gjennom antallet varme senger eller omfanget av servicetilbud, ikke påvirker villreinen sine leveområder. Men derimot gjennom hvor og når det tilrettelegges for ferdsel.

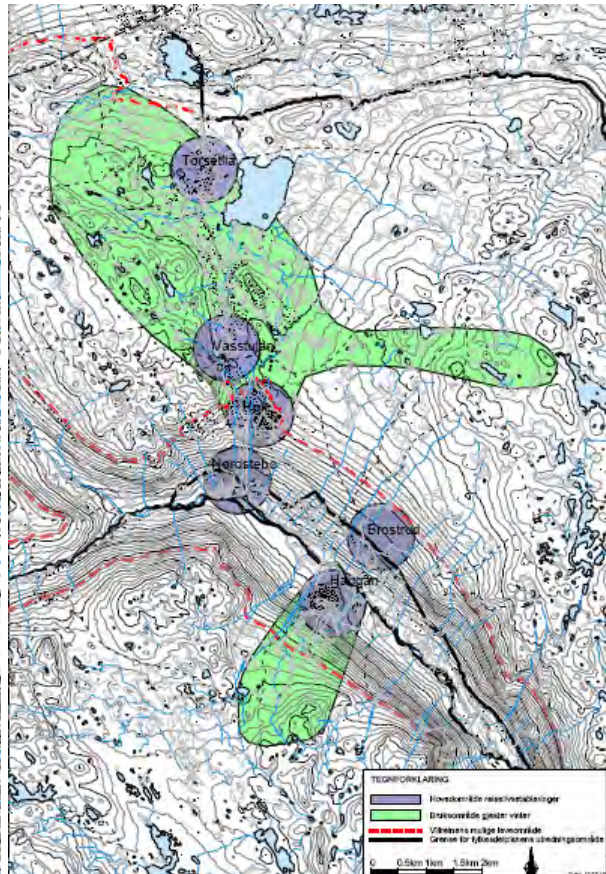
Reisemålene har per i dag i ulik grad tilrettelagt for ferdsel inn i villreinens mulige leveområder, jfr. villreinsenterets avgrensning av potensielle leveområder. Rauland er et eksempel på et reisemål der det ikke genereres ferdsel fra varme senger inn i området, mens reiselivet i Uvdal i langt større grad har sin virksomhet i det som er definert som leveområde.

Dersom reiselivet på de etablerte reisemålene rundt Hardangervidda skal sikres en bærekraftig utvikling, er det følgelig tilrettelegging og styring av ferdsel som må være hovedinnsatsområdet.

Eksemplene nedenfor er foreløpige kart over hovedtrekk over reiselivets arealbruk i Uvdal og Rauland. For flere kart vises det til rapport fra Asplan Viak, datert...

Reiselivets arealbruk i Rauland

Reiselivets arealbruk i Uvdal

(Figurene må forbedres)

Planmål for reiseliv:

Det er et mål å bidra til stabile rammevilkår som gjør det mulig å drive og videreutvikle ulike bærekraftig reiselivsnæringer i alt etablerte destinasjoner rundt Hardangervidda. Helt sentralt står å

- legge til rette for å videreutvikle reiselivet der det alt er etablert framfor å åpne nye destinasjoner
- kanalisere all ferdsel fra reiselivsområdene utenfor sårbare villreinområder ved å etablere gode sti- og løypetilbud utenfor disse områdene
- la reiselivets vinteraktiviteter utvikle seg i villreinens sommerbeiter, og sommeraktivitetene utvikle seg i vinterbeitene.

5.4 Friluftsliv

Hardangervidda er et av landets viktigste og mest benyttede områder for friluftsliv. Et attraktivt landskap med interessant natur og kulturhistorie, lett terreng for ski- og fotturer, godt utviklede sti- og løypenett, sentral beliggenhet i forhold til store befolkningskonsentrasjoner, samt god atkomst med både vei og jernbane bidrar til dette.

Drøftingsdokument 13.07.2010

Private fjellstuer og turistforeningens hytter har tradisjoner tilbake til 1800-tallet. Første DNT-hytte ble etablert på Krokan gård ved Rjukan i 1869. Åpning av Bergensbanen i 1909 bidro til økt fottursime i fjellet.

Allemannsretten gir friluftslivet rause rammevilkår for ferdsel i utmark.

Områdene er i dag viktige for mange ulike grupper:

- Lokalbefolkningen bruker Hardangervidda som sitt nærområde til tur, jakt og fiske.
- Turistforeningen har lang tradisjon med turisthytter og merkede ruter i fjellet. Brukerne av dette er i første rekke mennesker bosatt utenfor de berørte kommunene.
- Hytteeierne, som har vokst i betydelig antall siste 50 år, er flittige brukere av utmark og fjell ut fra sine nærområder. Merkede stier og oppkjørte løyper blir stadig viktigere for denne brukergruppen.
- Friluftsliv utøves av gjestene på de stadig voksende reiselivsdestinasjonene, jfr. kap. 5.3. Denne gruppen har store krav til tilrettelagte tilbud.
- Nyere ferdselsformer som kiting, terrengsykling og hundespennkjøring har økt de siste årene. Omfanget er ikke veldig stort, men disse gruppene kan ved sin rekkevidde, og til dels uavhengighet av tilrettelegging, gi utfordringer for villreinen.

Kart i vedlegg bak gir oversikt over merkende stier, merkede og/eller oppkjørte løyper (DNT, reiselivet og kommunale) og viktige sleper på Hardangervidda.

Kart suppleres seinere.

Planmål for friluftsliv:

Aktivt friluftsliv har en rekke positive sider knyttet til livskvalitet gjennom at det gir opplevelser, styrker folkehelsen og er ofte med å øke den enkeltes miljøbevissthet. Det er derfor viktig å legge godt til rette for slike aktiviteter.

Undersøkelser blant friluftslivsutøvere på Hardangervidda og andre steder viser at 80-90% følger merkede stier og oppkjørte løyper. Dette innebærer at man med aktiv tilrettelegging kan styre det meste av ferdselen utenom følsomme villreinområder.

Både det enkle tradisjonelle friluftslivet og det mer tilrettelagte friluftslivet skal ha tilfredsstillende rammer for sin virksomhet, men skal styres til områder der det ikke er i konflikt med villreins behov.

Viktige grep i denne sammenheng vil være

- Å legge nye stier og løyper utenfor viktige villreinområder. Hva som er viktig vil avhenge av årstid.
- Søke å legge om stier og løypetraséer, som er i klar konflikt med villrein, til nye og mindre konfliktfylte traséer.
- Etablere rutiner for å stanse løypekjøring dersom det er villrein i området.
- Moderne friluftformer, som for eksempel kiting og hundespenn, skal ha mulighet for utøvelse i planområdet. Men informasjon og dialog bør styrkes for å kanalisere disse brukerne til mindre sårbare områder.

5.5 Fritidsbebyggelse

Ca. 20.000 fritidsbygg innenfor de berørte kommuner viser at dette er arealbruk kommunene har prioritert høyt de siste årene. Se tabell i kap. 4.

En stor andel av disse hyttene ligger utenfor vårt planområde, men det viser likevel viktigheten i kommunene. Det er svært stor forskjell mellom kommunene, og hovedtrekket er generelt mye fritidsbebyggelse i øst, og lite i vest.

Kommunenes innspill om hytteområder til dette planarbeidet er for det meste knyttet til alt etablerte hytteområder, eller områder som er godkjent eller til vurdering i pågående kommuneplanprosesser. Mer småskala utbygging er foreslått noen steder.

Det er mangelfull kunnskap om hvor mye inntekter og sysselsetting, og derved bosetting, storstilte hytteutbygging gir de enkelte lokalsamfunn. Men for den enkelte eierdomsutvikler kan dette representere store verdier og inntekter. Østlandsforsknings rapport 3/2010 *Ringvirkninger av fritidsbebyggelse*. *Kunnskapsstatus* utdyper dette.

Mange gjester på hytter og reiselivsbedrifter vil utvilsomt også være med gi kundegrunnlag for tjenesteytende næringer og bidra til et langt høyere nivå enn uten slike gjester i kommunen.

Fritidsbebyggelsen gjør at et svært stort antall mennesker har et nært og positivt forhold til disse kommunenes natur og kultur. Mange tilbringer mye tid på hytta si. Disse menneskene representerer på mange måter en ressurs som trolig i større grad kan komme lokalsamfunnene til gode.

Planmål for fritidsbebyggelse:

Nye fritidsbygg og reiselivsutbygginger bør

- primært bygges i alt bebygde områder, ved fortetting og/eller utvidelser av tidligere oppførte bygg. Ved videreutvikling av alt etablerte områder er det viktig å sikre nok grønne arealer som del av utbyggingssonen.
- lokaliseres utenfor villreinens leveområder, og primært nedenfor bjørkeskogsbeltet. Bygningene bør ha god landskapstilpassing slik at de ikke er for eksponert og heller ikke bryter synsranden.
- ved nærhet til viktige villreinområder må kommunene stille rekkefølgekrav knyttet til sti- og løypeplaner som kanalisere all ferdsel utenfor de sårbare områdene.

5.6 Samferdsel

Veier som krysser villreinområdene er en barriere for reinen på dens trekk og vandringer. Graden av konflikt knyttet til dette avhenger av trafikkmengde, veiprofiler (brøytekanter og skjæringer) og reinens arealbruk til ulike tider.

Samfunnet, storsamfunn så vel som lokalsamfunn, har på sin side bruk for veiene som transportårer.

På Hardangervidda har det særlig vært diskusjoner om Rv 7 og vinterbrøyting på strekningen Haugastøl til Sysendalen, og vinterbrøyting på Fv 124 mellom Uvdal og Tessungdalen.

Flere kommuner understreker viktigheten av vinteråpen Rv 7. De siste års praksis med GPS-merking av dyr og rutiner for å stenge veien dersom reinen trekker mot denne, hevdes å fungere tilfredsstillende. Erfaringen er at veien i perioder stenges mye pga. været, men den har til nå ikke vært stengt pga. villrein.

Ulike løsninger for nye tunneler over fjellet har vært utredet og vurdert for å sikre bedre krysningspunkt for reinen og for å få en mer driftssikker vei. Endrede veiprofiler for å redusere snøfonner og høyde på brøytekanter er også utredet av vegmyndighetene.

Fv 124 har vært vinterstengt til 1. april, eller til påske når denne faller i mars, av hensyn til villreintrekk til Lufsjåtangen. Lokalsamfunnene i Tessungdalen og i Uvdal ser det som svært viktig for sin fremtidige utvikling å ha dette som en vinteråpen vei. Fagmiljøer er svært betent på å åpne den vinterstid. (Se kap. 5.1.)

Helt lokalt her Ullensvang kommune et klart ønske om utbedret og forlenget vei fra Kinsarvik og nær kanten av viddeplatået ved Heng. De har per i dag kun vegatkomst til fjellet via nabokommuner, og ønsker lokal veg av hensyn til egne innbyggere og turister.

Andre veispørsmål er det lite debatt rundt:

- E134 over Haukeli er det bred enighet om at skal være åpen for ferdsel. Men det er aktuelt å utbedre strekninger med tunneler for å bedre framkommelighet. Dette vil også styrke mulighetene for mer trekk mellom Setesdalsheiene og Hardangervidda.
- Mindre lokale veier i og inn mot villreinens leveområder er det enighet om at skal være vinterstengt.

Jernbanen krysser fjellet, men stort sett rett utenfor planområdet. Nye tunneler på Bergensbanen har forbedret trekkmulighetene mellom Hardangervidda og Nordfjella. Man har i denne planen ikke tatt opp spørsmål knyttet til nye jernbanetraséer, verken omlegging av dagens jernbane eller nye høyhastighetsbaner.

Planmål og plangrep for samferdsel:

- Etablerte veier som er særlig viktige for både lokalsamfunn og storsamfunn skal generelt holdes vinteråpne. Det skal gjøres tiltak, permanente og/eller sporadisk, som sikrer villreinen og dens behov ved viktige kryssinger.
- Veier som gir store barrierer for villreinen skal holdes vinterstengt.

6. Kommunenes planprosesser

Alle de ni berørte kommunene har gjennomført lokale prosesser for å kunne gi best mulige innspill til utforming av den regionale planen. Hvordan dette har vært organisert og gjennomført har variert fra kommune til kommune, men felles for alle er at det har vært avsluttet med en lokalpolitisk behandling.

De lokale prosessene tok utgangspunkt i planprogrammet som ble vedtatt i februar 2009 og grensen for utredningsområdet som ble fastsatt av styringsgruppa i mars 2009, og skulle gjennomføres i løpet av 2009.

I mange av kommunene ble det holdt et innledende oppstartsmøte der prosjektleder og styringsgruppeleder deltok, mens den videre prosessen var utelukkende lokal.

De fleste kommunene har hatt åpne oppfølgende møter, dels for hele kommunen, dels grendevis. Prosessene ble kunngjort på ulike måter med annonser i lokalpresse, brev om prosessen til alle grunneiere og/eller informasjonsskriv til alle husstander.

Flere av kommunene opplevde stort engasjement, og ble oppfordret til å holde flere møter. I Nore og Uvdal kommune ble det for eksempel gjennomført hele ni møter og kommunen fikk betydelig med innspill.

Kommunenes mange skriftelige innspill var gjennom grundige administrative vurderinger og politiske drøftinger mht. hva som skulle spilles inn til den regionale planprosessen. Flere lokale innspill ble silt ut i den lokale prosessen fordi dette ble vurdert som for konfliktfylt i forhold til villreinen.

6.1 Hol kommune

I Hol ble det avholdt to åpne møter for hele planområdet, pluss tre lokale møter. Politisk var kommuneplanutvalg og kommunestyret involvert i arbeidet.

Geilo tettsted ligger i sin helhet utenfor dette planområdet. Andre viktige reiselivsområder i Hol kommune ligger nord for Ustedalsvassdraget, og hører naturlig til planområdet for Nordfjella.

Kommunen fikk mange skriftelige innspill til arbeidet, og foretok en grundig vurdering av hva som skulle spilles inn som viktige problemstillinger og rammer for Hol kommune. Følgende problemstillinger ble særlig fokusert:

- Vinteråpen riksvei 7, med prioritering av miljøtuneller
- At grensen for Hardangervidda villreinområde skal følge reell tregrense. Hol kommune har vært sterkt uenig i NVS' grensetrekking basert på satelittdata (SatNat-estimat).
- Mulighet for å kunne drive utmarksnæring i fjellet (landbruk pluss)
- Mulighet for forsiktig utbygging for næringsformål i Nord Skurdalen, Rennedalen og ved Dagaliheisen.
- At eksisterende turisthytter/støler, som Tuva og Hakkesetstølen, må kunne oppgraderes.
- At eksisterende sti- og løypenett i henhold til kommunens sti- og løypeplan må kunne videreføres, men at det kan lages ordninger for prepareringsstopp hvis det er villrein i området.

6.2 Rollag kommune

Rollag kommune har først og fremst hatt en prosess knyttet til avgrensning av utredningsområdet. Grensen for utredningsområdet ble opprinnelig trukket slik at store deler av utbyggingsområdene på Vegglijfjell gikk inn i området.

Det ble holdt gjennomført et grunneiermøte, og senere flere politiske drøftinger av problemstillingen. Kommunestyret konkluderte med at utredningsområdet skulle begrenses til NVS' grense for villreins leveområde.

Planspørsmål knyttet til arealer utenfor leveområdet er avklart i kommunedelplan for Vegglijfjell. Denne ferdigbehandles i 2010 etter innsigelse fra fylkesmannen og etterfølgende mekling. Et sentralt spørsmål i dette har vært villreinkorridoren over mot Blefjell.

6.3 Nore og Uvdal kommune

Nore og Uvdal gjennomførte en meget grundig prosess med stor grunneier- og bygdeinvolvering. Resultatet var svært mange innspill til planarbeidet, hvorav mange var grunneiersamarbeid over eiendomsgrensene.

Nore og Uvdal har hatt stort fokus på viktigheten av både å ta vare på villreinen gode og sikre lokalsamfunnet muligheter for nærings- og bygdeutvikling.

Viktige spørsmål i Nore og Uvdal har vært:

- Muligheter for å utnytte setermiljøer i utleiesammenheng, og generelt rammer for husvære og transport knyttet til utmarksnæringer som jakt og fiske.
- Synliggjøre betydningen av "mangesystemet" knyttet til gårdsbrukene.
- Synliggjøre betydningen av stabile og forutsigbare rammevilkår.
- Muligheter for forsiktig ny fritidsbebyggelse, men fortsatt ivareta området særpreg, i seterdaler som Jønndalen og Tøddalen.
- Rammer for videreutvikling av reiselivsnæringen i Øvre Uvdal og Dagalifjell
- Videre utbygging av hytter ved Haugåsen.
- Dagalitangen foreslås tatt ut som nasjonalt villreinområde, da dette i praksis er ute av bruk for villreinen. Ellers mindre justeringer av villreingrensen ved Sønstevatn og i Jønndalen.
- Åpne for vinterbrøyting av fylkesvegen mellom Tinn og Uvdal over Imingfjell, med mulighet for å stenge når det er villrein i området.

6.4 Tinn kommune

Tinn kommune hadde et åpent oppstartsmøte som administrasjonen fulgte videre opp med å delta på flere lokale planmøter. Innspillene i denne kommunen kom fra grunneierlag, turistforeningen og naturvernforbundet.

Kommunestyret la i sitt innspill vekt på:

- Videreføring av gjeldende planer for hyttebygging, få muligheter for en viss fortetting, men vise forsiktighet av hensyn til villreinen der dette kan være konfliktykt.
- Vinteråpen veg over Imingfjell er særlig viktig for Tessungdalen. Men Tinn ønsker ikke å ta endelig stilling til spørsmålet om vinteråpen veg mellom Tinn og Numedal/Uvdal før det foreligger en bedre utredning av alternativet med skitunnel gjennom Killingskaret og en utredning for restaurering av vintertrekke til Lufsjåtangen.
- Landbrukets muligheter til ulike driftsformer i fjellet, der særlig spørsmålet om rammer for jakt og fiske og utleievirksomhet er viktig å få avklart
- Kommunene følger i hovedsak opp villreingrensa definert av NVS, men ønsker å komme tilbake til eventuelle justeringer seinere.

6.5 Vinje kommune

Vinje kommune gjennomførte oppstartsmøte etterfulgt av i lokale møter på Edland, Rauland og Møstrond. Kommunen mottok mange innspill, til dels sammenfallende med innspill til rullering av kommuneplanen.

Mange uttrykte ønsket om generelt å ha muligheter knyttet til eiendommene. Viktige mer konkrete problemstillinger som ble tatt opp var:

- Behovet for en definisjon av landbruksbegrepet som gir muligheter for å bygge nødvendige driftshusvære for å få god utnytting av utmarksressursene (jakt, fiske og beite).
- Grensen for villreinområdet bør trekkes noe tilbake ved Songadammen og Møsstrand (Bitdalsdammen til Skindalen). Rundt Møsvatn bør den generelt følge 1000 moh. Vinje kommune ønsker ikke at øyene i Møsvatn skal være del av villreinområdet.
- Behov for særlige rammer i områder med fast bosetting rundt Møsvatn.
- Behov for eget prosjekt for å avklare motsetninger mellom villreininteresser og DNTs sti på strekningen Haukeliseter-Hellevassbu.
- Få avklart rammene for gamle sauegjerdar i fjellet, da disse skaper problemer for villreinen.
- Med bakgrunn i økt kunnskap om villreinens behov understreker Vinje kommune viktigheten av rutiner og retningslinjer for tilpasset bruk i særskilte områder.
- Ønske om å opprettholde vinterstengt veg til Bordalsvatn, til Songavatn og til Kråmvikja.

6.6 Odda kommune

Odda kommune gjennomførte oppstartsmøte med en rekke organisasjoner og nedsatte der arbeidsgruppe med representanter fra mange av disse.

Prosessen i Odda satte fokus på følgende:

- Ringedalsvatn bør ikke inngå i planområdet

Drøftingsdokument 13.07.2010

- Valldalen må innlemmes i villreinens leveområde.
- Hyttefelt som er vedtatt i kommuneplanen bør videreføres. Enkelte av disse områdene må imidlertid vurderes i KU mht. mulig videreutvikling.
- Gondolbane opp til brinken av fjellet ved Odda ønsker etablert.
- Ekstremспорт i Røldal/Seljestad er under utvikling og ønskes vurdert i forhold til villreinens behov.

6.7 Ullensvang herad

Ullensvang herad har hatt sin prosess integrert i kommuneplanprosessen.

Kommunen karakteriseres ved at svært store fjellarealer er vernet som nasjonalpark, fjordlandskapet gjør at villreinens leveområder og plangrensen i svært stor grad sammenfaller, kommunen har ikke egen vegatkomst til fjellet, og her er lite eller ingen fritidsbebyggelse knyttet opp til Hardangervidda.

Det viktigste planinnspillet fra Ullensvang er ønsket om mulighet til å bygge bilveg fra Kinsarvik til Heng for slik å få lokal atkomst for innbyggere og turister til fjellet. Aktuelt vegareal ligger utenfor grensen for utredningsområdet.

Ullensvang spiller også inn ønsker om kraftutbygging ved Vendeavatn.

6.8 Eidfjord kommune

Eidfjord kommune gjennomførte åpne informasjonsmøter med representanter for sameier og grunneierlag i fjellet utenfor nasjonalparken, og med grunneiere i Sysendalen. Hyttevev og næringslivet ble også gitt anledning til å komme med innspill.

Viktigste innspill fra Eidfjord kommune etter formannskapetets behandling var å:

- Sikre vinteråpen Rv 7, blant annet ved å legge til rette for miljøtunneler, bedre vegprofil og regler for bruk av gamlevegen utenom tunneler.
- Gi grunneiere muligheter for å nytte ubrukte stølsrettigheter til hytter. Dette gjelder klart definerte rettigheter, og er ikke nødvendigvis innenfor landbruk. Eidfjord ser dette som et viktig tiltak for å sikre bolyst blant unge i bygda og dermed eksisterende bosetting.
- Forlengelse av alpinbakken på Maurset med stolheis opp til Grytehorga.
- Landbruk pluss begrepet skal legges til grunn for landbruksdrift i fjellet.
- Eksisterende sti og løypenett vist i kommuneplan skal videreføres. Det skal etableres ordninger med prepareringsstopp dersom det er villrein i området.

6.9 Ulvik herad

Ulvik startet opp sin lokale prosess med et åpent informasjonsmøte og invitasjon til å komme med innspill. Det synes å være lite konflikter knyttet til Ulvik kommune og bruken av fjellet, mange er opptatt av å ta være på naturverdiene og levekårene for villreinen.

Innspillet fra politisk behandling er kort oppsummert

- definere villreinområdet slik NVS har gjort
- sikre dalførene fra lavlandet som viktige tur- og utfartsområder.
- sikre vegen fra Osa til fjells mot Langevatnet og Rundavatnet som viktig innfallsport til fjellet.
- sikre at sti- og løypenettet i Finseområdet blir videreført.

Dette er per juni 2010. Det kan være naturlig å ha et supplerende avsnitt her om forhåndshøringen før neste styringsgruppemøte (i oktober).

7. Konkurrerende arealbruk

De største utfordringene knyttet til villreinens behov i plansammenheng er nedbygging av beiteområder, ulike hindre som begrenser trekkmuligheter og ferdsel som forstyrrer reinen i leveområdene.

Nedenfor oppsummeres de viktigste punktene der det er konkurranse mellom villrein og annen arealbruk. Graden av konflikt varierer sterkt.

Oppsummeringen er basert på Norsk Villreinsenters kartlegging av potensielle leveområder, kommunenes lokale prosesser, gjennomførte delprosjekter, samt annen kunnskap om arealbruk. Innspill i lokale prosesser som av hensyn til villrein ble nedprioritert av lokalpolitikkerne omtales ikke.

Samferdsel:

De viktigste utfordringer knyttet til samferdsel er:

- Rv. 7 fra Haugastøl til Sysendalen er utfordrende i forhold til villreinens trekk. Det synes likevel å være bred enighet om at Rv 7 må holdes vinteråpen, men at trekkmulighetene for reinen må utbedres.
- Det er delte meninger om Fv 124 over Imingfjell. Lokalsamfunnene i Tessungdalen og Uvdal ønsker av hensyn til sin samfunnsutvikling å åpne denne for vintertrafikk, og mener man samtidig kan finne gode løsninger for villreintrekket. Andre fremhever at tunnel under Vegglifjell (Killingskaret) kan løse forbindelsen mellom Tinn og Numedal, og at vinteråpen vei vil være svært uheldig for reinens trekkmulighet til beiter på Lufsjåtangen.
- Odda kommune ønsker en gondolbane rett utenfor planområdet ved Odda tettsted. Denne vil kunne kanalisere mange mennesker inn i villreinområdet.
- Ullensvang ønsker å bygge vei fra Ystanes til Heng. Dette er også en atkomst utenfor planområdet som kan kanalisere mange mennesker inn i villreinområdet.

Menneskelig ferdsel:

Turistforeningens har mange merkede stier og løyper som går gjennom villreinområdene. Dette er enkel tilrettelegging med T-merkede stier og stakede, men ikke oppkjørte, vinterruter. Trafikken langs vinterrutene har klar topp ved påsketider, mens sommertrafikken har tyngdepunkt i juli og august.

Det er helt klart at ferdsel langs disse traseene forstyrrer, men det er noe usikkert hvor stort problem dette er. Følgende strekninger har vært trukket fram som konfliktfylte:

- sommersti fra Haukelisetter til Hellevassbu i Vinje
- vinterløype fra Imingfjell til Lufsjå

Den mest intense ferdselen skjer etter oppkjørte skiløyper ut fra reiselivsdestinasjoner og hytteområder. Dette skjer i både innenfor og utenfor villreinens leveområder.

Kart i vedlegg x viser hvor **reiselivsdestinasjonene** har tilrettelagte løyper i forhold til potensielle leveområder (NVS 2009). Kartet viser er det særlig er xxxxx som kommer i konflikt med særlige viktige vinterbeiter. (Suppleres når vi får reiselivsrapport fra Asplan Viak)

Odda kommune ønsker å åpne for vinterskiaktiviteter i Røldal, innenfor villreinens leveområder, men i områder som er uaktuelle som vinterbeiter for reinen.

Kiting trekkes ofte fram som konfliktfylt i forhold til reinen. Deres potensielle rekkevidde er problematisk, men aktørene selv sier hovedtyngden har svært liten rekkevidde og i det alt vesentlige er begrenset til små arealer langs Rv 7 og E134.

Sykling er også en voksende fritidsaktivitet. Det har vært trukket fram som konfliktfylt med den svært store aktiviteten på Rallarvegen og strekningen Gvepseborg til Kalhovde og Synken. Rallarvegen ligger i det alt vesentlige utenfor planområdet. For Rallarvegen er en forvaltningsplan under utarbeiding.

Terrengsykling (på stier og i terrenget) er i vekst, men skjer foreløpig i begrenset grad. Økt omfang kan gi konflikter.

Hundekjøring kan i perioder være konflikt med villrein i viktige vinterbeiteområder.

Fritidsbebyggelse og reiseliv:

Drøftingsdokument 13.07.2010

Følgende forslag om nye/utvidede byggeaktiviteter er knyttet til arealer som av villreinsenteret er definert som potensielle leveområder:

Nore og Uvdal:

Reiseliv og fritidsbebyggelse i Uvdal og på Dagalifjell

Hol:

Næringsutvikling ved Hakkesetstølen og hytter i Rennedalen

Eidfjord:

Utvidelse av alpinanlegg ved Grytehorga (nord for Sysendalen) og spredt bebyggelse på gamle stølsretter ved Vivali og Beradalen

Odda:

Videreutvikling av hytteområder på Mågelitopp (nær Skjeggedal), i Sjausetedalen og ved Ljosevatn/Reinsnos

Vinje:

Spredt bebyggelse ved Kråmvikja og øyene i Møsvatn.

Tinn:

Videreføre hytteutbygging ved Gvøpseborg i samsvar med reguleringsplan.

Landbruk/utmarksnæringer:

Så godt som alle kommunene understreker viktigheten av å opprettholde forutsigbare rammevilkår for å drive landbruk og annen utmarksnærings innenfor villreinens leveområder. Arealbehovet er i liten grad kartfestet. Men dette handler om mulighet for næringstransport og etablering av nødvendige driftshusvære og næringsbygg.

Turisthytter:

Det er påpekt behov for utvidelse av to turisthytter innenfor villreinens leveområder, Tuva og Mårbu.

8. Prinsipper og planinnhold - hovedtrekk

I planprogrammet (vedtatt februar 2009) kap. 6.1 slås det fast at man må avklare viktige strategiske grep i planarbeidet (s.22):

- Avklare viktige arealstrategier bl.a. med sikte på å
 - sikre villreinen på lang sikt,
 - gi muligheter for lokal nærings- og samfunnsutvikling,
 - sikre friluftsinnteresser og andre brukerinteresser
- Finne et detaljeringsnivå i planens føringer som er mer grovmasket enn kommuneplanene, men som sikrer sammenheng til og forutsigbarhet for videre kommunal arealforvaltning.
- Sikre hensiktsmessig sammenheng i rammer for arealbruk i og utenfor nasjonalparken og andre vernområder
- Bidra til å sikre arealmessig sammenheng med andre tilgrensende villreinområder.

8.1. Prinsipper for planutforming

Planområde

Styringsgruppa fastsatte i sitt møte 24.03.2009 en ytre grense for utredningsområdet. Samtidig som grensen ble fastsatt, vedtok styringsgruppa at grensen ble trukket under forutsetning av at

- dette skulle være en "mulighetenes plan", jfr. formålene skissert i planprogrammets kap. 1 og
- at endelig plangrense skulle trekkes av styringsgruppa, etter innspill fra kommunene, før endelig planforslag legges fram.

Utredningsområdet ble avgrenset ut fra bl.a. følgende prinsipper:

- Alle villreins leveområder (jfr. Villreinsenterets kartlegging 2009) skal være innenfor.
- Området skal dessuten inkludere en sone utenfor dette når topografien er slik at arealbruken her kan påvirke villreins leveområder.
Ut fra dette, faller utredningsområdets yttergrense i stor grad sammen med grensen for leveområdet når fjellsidene "stuper" rett i fjorder og dalbunner. I praksis skjer dette mest i Hardanger.
- Grensen skal møte andre fjellfylkesdelplaner og andre villreinområder for å unngå "glipper" mellom disse. Tilsvarende bør fylkesdelplanens yttergrense legges inn til grensen for verneområder der det vurderes som naturlig.

I de etterfølgende lokale planprosessene har grensen blitt noe korrigert i Rollag, Hol og Tinn kommuner.

Foreliggende planforslag er knyttet til dette reviderte utredningsområdet.

Planprinsipper

Planen skal særlig ivareta villrein, lokalsamfunnsutvikling og friluftsinnteresser, og avveie disse i forhold til hverandre. Mange faktorer spiller inn, men det viktigste her er å gi rammer for byggeaktivitet, bruk av veinettet og ferdsel.

Noen viktige prinsipper i planutforming er

- ingen ny fritidsbebyggelse innenfor nasjonalt villreinområde
- dokumenterbar utmarksnærings, også den som faller utenfor det tradisjonelle landbruksbegrepet, skal gis nødvendig handlingsrom for videre utvikling innenfor planområdet
- tyngre utbygging av fritidsbebyggelse og reiselivsutvikling skal legges til områder som allerede er tatt i bruk til formålet
- den regionale planen skal ikke avgjøre detaljerte lokaliseringsspørsmål som kun er av lokal interesse
- friluftsliv skal stimuleres, men ferdsel skal styres utenom de viktigste villreinområdene
- i avveininger der interesser står mot hverandre, er det viktig å søke å skille mellom viktige og mindre viktig forhold, slik at det som virkelig betyr mye gis prioritet.

Arealsonering

Et svært viktig planoppgave er å styre byggeaktiviteter. Det innebærer å være restriktiv i visse områder, og åpne opp i andre. Plan- og bygningsloven har lang tradisjon og gode verktøy for å styre dette.

Drøftingsdokument 13.07.2010

På samme måte som en kommuneplan er mer grovmasket enn en reguleringsplan, må en regional plan være mer grovmasket enn en kommuneplan. For å gi hovedrammer for framtidig arealbruk på regionalt nivå, er det i stor grad behov for å definere flerfunksjonelle arealsoner. Målet for den regionale planen er å avklare de store linjene uten å ta stilling til detaljerte lokaliseringsspørsmål som kun er av lokal interesse.

"Nasjonal produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister", fastsatt 1. juli 2009, gir entydige tegneregler for både reguleringsplaner og kommuneplaner. Det mangler foreløpig aggregerte, flerfunksjonelle, arealsoner for det regionale nivået.

Regional plan for Hardangervidda definerer med bakgrunn i dette arealbruk i seks ulike arealsoner. I tillegg kommer en sone for alle vernede arealer. Ulikhetene mellom sonene er knyttet til byggeaktiviteter, - formål og omfang. Det knyttes retningslinjer til planen og de ulike sonene som utdyper rammene for videre kommunale planlegging.

Tabellen nedenfor viser hvilke arealkategorier, ut fra nasjonal produktspesifikasjon, de ulike flerfunksjonelle sonene bør omformes til i kommunenes videre planlegging.

Arealsoner:	Karaktertrekk ved sonen:	Mest aktuelle arealkategorier ved videre planlegging i kommunene
A. Nasjonalparken og andre vernede områder	Omfatter nasjonalparken og andre alt vernede områder.	
B. Nasjonalt villreinområde	Omfatter det nasjonale villreinområdet for Hardangervidda-stammen. Ingen nye fritidsbebygg tillates, og heller ikke utvidelse av eksisterende. Det gis muligheter for tiltak knyttet til landbruk og annen utmarksnæring.	- 5100 - Lnf med landbruk - 5230 – Lnf med spredt næring
C. Fjell og annen utmark	Områder utenfor det nasjonale villreinområdet som av hensyn til landskap, natur, friluftsliv og/eller nærhet til sårbare villreinområder ikke skal ha ny fritidsbebyggelse. Muligheter for tiltak knyttet til landbruk og utmarksnæring.	- 5100 - Lnf med landbruk - 5220 – Lnf - spredt fritid - 5230 - Lnf spredt næring
D. Stølsdaler og annen utmark (med mulighet for ny stedstilpasset bebyggelse)	Dalfører og skogsområder, ofte preget av tidligere stølsdrift. Alle disse områdene skal opprettholde sitt landskapspreg, men kan gis rom for forsiktig stedstilpasset nærings- og fritidsbebyggelse.	- 1120 -- fritidsbebyggelse - 5100 -- Lnf med landbruk - 5220 – Lnf- spredt fritid - 5230 -- Lnf spredt næring
E. Fjell og fjordbygder (med fast bosetting og mulighet for ny bebyggelse)	Bygder innenfor planområdet preget av fast bosetting og landbruk med mulighet for ny bebyggelse for fast bosetting, næring og fritid.	- 1110 – bolig - 5100 - Lnf med landbruk - 5210 – Lnf - spredt bolig - 5220 – Lnf - spredt fritid - 5230 – Lnf - spredt næring
F. Hyttesone	Sonen er dominert av fritidsbebyggelse, men har også viktige grønne strukturer. Den inkluderer både tette moderne utbyggingsområder og mer tradisjonelle enklere hytteområder. Noen servicefunksjoner kan også forekomme.	- 1120 – fritidsbebygg. - 1170 – fritid og turist - 5100 - Lnf
G. Reiselivssone	Sone med tett fritidsbebyggelse, alpinanlegg og/eller reiselivsbedrifter. Fast bosetting finnes også. Inkluderer i tillegg Lnf-områder og andre grønne strukturer.	- 1110 – bolig - 1120 – fritidsbebygg. - 1170 – fritid og turist - 1300 – næringsbygg (hotell)

		<ul style="list-style-type: none"> - 1400 – idrett (alpin) - 1600 – uteoppholdsareal - 5100 -- Lnf
--	--	---

Differensiert arealforvaltning

Ferdsel

Et viktig grep for å styrke villreinens rammevilkår er fastsetting av grenser for Hardangervidda villreinområde. Dette er, sammen med Nasjonalparken og andre vernende arealer, de viktigste leveområdene for reinen. Men disse arealene er også viktige for ulike former for friluftsliv.

80-90% av friluftsutøvere velger å følge oppkjørte skiløyper og merkede stier. Reinen på sin side har klare årstidspreferanser for hvor de oppholder seg. Dette gir svært god mulighet for å styre friluftsutøverne til de minst konfliktfylte områdene, - enten ved å legge vinteraktiviteter utenfor villreinområdet, eller legge de til lite viktige vinterbeiter.

Røldal er et eksempel på et område der man lokalt ønsker vinteraktiviteter i villreinområder som er helt uaktuelle som vinterbeiter. Dette er følgelig ikke konfliktfylt.

Retningslinjene utdypet at det i viktige vinterbeiteområder i øst ikke skal etableres nye skiløyper. Alt etablerte løyper bør vurderes lagt om til mindre viktige beiteområder. Tilsvarende skal det ikke etableres nye stier i viktige sommerbeiter, og alt etablerte stier bør vurderes lagt om til mindre viktige sommerområder.

Andre viktige grep:

- Kommunale sti- og løypeplaner som følger opp disse prinsippene vil gi forutsigbarhet. Dersom ferdsel styres på denne måten, vil utbyggingsgrad i byggeområder utenfor villreinområdet i liten grad påvirke villreinen. Rekkefølgekrav der sti- og løypeplaner er en forutsetning for videre utbygging sikrer dette ytterligere.
- Etablering av varslingsrutiner der SNO varsler hvis rein er nær der skiløyper kjøres opp, og løypene steges så lenge dyra er i området, kan også være med å åpne villreinområder for ferdsel.

Vinteråpne veier

En form for differensiert forvaltning er også å stenge vinterveier når villrein er i området, slik man i dag praktiserer for Rv 7. Dette krever gode varslingsrutiner.

8.2. Beskrivelse av planforslaget

Generelt

Regional plan for Hardangervidda gir ingen føringer for nasjonalparken og andre vernede arealer. Siden de ligger inne i planområdet er det likevel naturlig å vise dette på plankartet og ta det med i arealstatistikken.

Samlet areal innenfor ytre plangrense er 9.665 km². Arealene i planen fordeler seg prosentvis på følgende soner slik:

A. Nasjonalparken og andre vernede områder	45%
B. Nasjonalt villreinområde	42%
C. Fjell og annen utmark	8,3%
D. Stølsdaler og annen utmark (med mulighet for ny stedstilpasset bebyggelse)	0,9%
E. Fjell og fjordbygder (med fast bosetting og mulighet for ny bebyggelse)	1,8%
F. Hyttesone	0,5%
G. Reiselivssone	1,1%

Avgrensningen av de ulike sonene framgår av plankartet.

Verbalt kan forlaget oppsummeres slik:

Nasjonalt villreinområde (sone B)

Det klart største arealet i planen er det nasjonale villreinområdet. Dette omkranser Nasjonalparken og andre verneområder, og omfatter det meste av snaufjellsarealene på Hardangervidda.

Den ytre avgrensingen er basert på villreinsenterets kartlegging av potensielle leveområder for villreinen, jfr. kap. 5.1, samt lokale synspunkt på dette og politiske avveininger av arealbruk. I praksis faller dette sammen med tregrensen og/eller en grense på 1000 meter over havet.

Avsnørte tanger som Dagalitangen og Grungedalstangen er vurdert som praktisk talt utilgjengelige for Hardangerviddareinen, og derfor holdt utenfor. Arealer vest for Kråmvikvegen over Falkeriset er, selv om dette ligger under 1.000 moh., innlemmet i nasjonalt villreinområde. Det var ikke observasjoner avmerket i villreinkartene. "Føre var" prinsippet gjør at dette likevel bør inngå i villreinområdet, fordi det har vært noe kalving her de 3 siste årene.

Retningslinjene foreslår svært strenge rammer for fritidsbebyggelse, men åpner for videreutvikling av støler, driftshusvære og næringsbygg for dokumenterbar utmarksnæring. Differensiert ferdsel tilpasset reinens behov til ulike årstider skal videreføres og videreutvikles. Eksisterende ferdsel som kommer i konflikt med villreins behov skal søkes lagt om.

Rv 7 er i dag vinteråpen, og skal videreføres som dette. Dagens regime for stenging av vegen, når villreinen nærmer seg for å krysse den, forutsettes videreført.

Fjell og annen utmark (sone C)

Denne sonen omfatter fjellområder som ikke lenger vurderes som viktige områder for Hardangerviddastammen, bl.a. Dagalitangen og Grungedalstangen og en del andre høytliggende og/eller sårbare dalfører og skogsområder. Særlig på østsiden av fjellet omkranser denne sonen villreinområdet.

Felles for disse områdene er at de av hensyn til landskap, dyreliv, andre naturkvaliteter og/eller friluftsliv ønskes opprettholdt som relativt uberørte naturområder.

Disse arealene er viktige "avlastningsområder" for vinterbeitene i øst ved at friluftsliv og skiløyper kan kanaliseres hit.

Retningslinjene her åpner for videreutvikling av støler, etablering av næringsbygg for dokumenterbar næring, samt påbygg på eksisterende fritidsbebyggelse.

Stølsdaler og annen utmark (med mulighet for ny stedstilpasset bebyggelse) (sone D)

Flere dalfører rundt Hardangervidda er preget av støler og gammelt kulturlandskap og har lite eller ingen fritidsbebyggelse. Det er her ønskelig å opprettholde dette tradisjonelle landskapspreget. Men i en del av disse områder er det også ønskelig med en forsiktig utvikling for å styrke mulighetene for næring og bosettingen på aktuelle eiendommer.

Retningslinjene åpner for, i tillegg til de rammene som er gitt for sone B, en forsiktig og stedstilpasset bebyggelse. Dette kan være ren næringsvirksomhet, fritidsbygg for eiendommen selv eller det kan være fritidsbygg som kan fradeles.

De typiske områdene i denne sonen er Breisetdalen og Sandsetdalen i Tinn, Jønndalen og Tøddalen i Uvdal, Seterdalen i Hol og Hjølmosete/Berastøldalen i Eidfjord.

Ved Heng i Ullensvang er et lite areal utenfor planområdet definert som sone D for å signalisere at her skal eksisterende skogsveg kunne utbedres og forlenges for å gi kommunen atkomst til fjellet.

Fjell og fjordbygder (med fast bosetting og mulighet for ny bebyggelse) (sone E)

Enkelte kommuner har fast bosetting innenfor planområdet. Dette er særlig fremtredende i Vinje kommune, - langs Totak og Grungevatn og ikke minst rundt Møsvatn. Osa i Ulvik og Reinsnos i Odda har også fast bosetting.

Retningslinjene legger opp til at kommunene i denne sonen gjennom sin kommuneplanlegging skal avklare omfang av næring, bosetting og fritidsbygg. Det vurderes som viktig å sikre fortsatt bosetting i disse områdene, og viktig å ikke legge unødige begrensninger på dette.

Hyttesone (sone F) og Reiselivssone (sone G)

Drøftingsdokument 13.07.2010

Relativt tungt bebygde og/eller planlagt bebygde områder er definert inn i disse flerfunksjonelle sonene. Det alt vesentlige av disse arealene er i hovedtrekk allerede bebygde eller godkjent for utbygging i kommunale planer.

Områder som går inn i reiselivssonen er dominert av reiselivsbedrifter. Men her er også arealer for alpinanlegg, privat fritidsbebyggelse og viktige grønne korridorer.

De tunge reiselivsdestinasjonene i planområdet finner vi ved Skinnarbu, Vierli, Rauland, Vågslid, Sysendalen, Dagali og Uvdal. Tunge reiselivsdestinasjoner som Røldal og Geilo ligger rett utenfor planområdet og kanaliserer også trafikk inn i planområdet.

Denne planen åpner for utvidelse av reiselivssonen i Sysendalen slik at alpinanlegg kan forlenges opp til Grythorga.

Områder som går inn i hyttesonen er på tilsvarende måte relativt tett utbygd eller planlagt utbygd. Her er også viktige grønne strukturer og enkelte reiselivsbedrifter.

Alle disse arealene utløser mye trafikk som kan belaste viktige villreinområder hvis trafikken ikke kanaliseres på en god måte. Forutsatt at bindende sti- og løypeplaner kanaliserer ferdsel fra disse områdene utenom viktige villreinområder, åpner planen for at disse områdene for øvrig kan videreutvikles og slik kommunene ønsker. Kanaliseringen innebærer at skiløyper ikke skal kjøres opp i viktige vinterarbeidsområder og at stier legges utenom sårbare kalvings- og sommerområder.

Konsekvensutredning vil belyse om hytteområdet ved Mågelitopp ved Tyssedal i Odda bør få utvikle seg videre, selv om dette arealet ligger som en barriere inn i villreinområdet.

8.3 Retningslinjer for regional plan for Hardangervidda 2011 -2025

1. Virkning av planen

I henhold til plan- og bygningslovens §8-2 skal regionale planer legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen. Rettslig bindende arealbruk blir fastlagt i den kommunale arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven. Vernede områder har bindende bestemmelser etter naturvernloven/naturmangfoldloven.

Det regionale plankartet og retningslinjene er retningsgivende for videre kommunal planlegging. Dersom planen fravikes, må kommunene påregne innsigelse fra myndigheter på fylkesnivå.

Tidligere godkjente og gjeldende kommuneplaner og reguleringsplaner innenfor planområdet gjelder uavhengig av denne planen.

God dialog mellom kommunene og regionale myndigheter i videre kommunale planprosesser vil sikre at den regionale planens intensjoner blir fulgt opp.

2. Felles retningslinjer for planområdet

2.1. Generelle retningslinjer

De regionale planen er en overordnet og grovmasket plan, som ikke fanger opp alle lokale forhold. Arealbrukssonene som er benyttet er i stor grad flerfunksjonelle soner tilpasset regionalt plannivå. Det vil derfor være nødvendig å tilpasse plangrenser, bestemmelser og retningslinjer, samt dele opp i arealkategorier tilpasset kommunalt nivå, i kommunenes juridisk bindende planlegging.

Planlegging og saksbehandling

Regional plan skal legges til grunn ved kommunenes behandling av plan- og byggesaker, og øvrige saker knyttet til areal- og ressursbruken. Intensjonene i den regionale planen skal legges til grunn.

Ved behandling av dispensasjon fra kommuneplan eller reguleringsplan etter plan- og bygningsloven §19 skal kommunene legge vekt på å følge opp retningslinjene regional plan. Endringer i areal- og ressurspolitikken bør ikke skje ved dispensasjoner, men ved å ta opp planene til revisjon.

Kommunene har ansvar for at alle nye arealplaner, utbyggingssaker og inngrepssaker som kan få betydning for villreinens livsvilkår, skal sendes villreinnemnda og villreinutvalget til høring.

Generelle prinsipper ved videre kommunal planlegging

Kommunene skal legge vekt på

- god landskaps- og terrengtilpassing i utbyggingssaker,
- unngå nye bygg i 100 metersonen langs vann og vassdrag,
- sikre gode grønne strukturer innenfor utbyggingssoner av hensyn til landskap, friluftsliv og vilt
- harmonisere tetthet, hyttestørrelser og byggehøyder med eksisterende bebyggelse ved videre utbyggingen i utbyggingssoner

Forholdet til villrein er avklart i den regionale planprosessen. Interessekonflikter i forhold til landbruk, naturvern, kulturvern, øvrige vilt, friluftsliv og landskap skal avklares gjennom konsekvensutredninger som ledd i videre kommunal planlegging før tiltak iverksettes.

Retningslinjer om estetisk utforming

Kommunene tilrås å utarbeide og vedta retningslinjer til plan- og bygningsloven om estetisk utforming av bygg i stølsdaler, viktige kulturlandskapsområder og spredt utbygging for øvrig. Retningslinjene vil gi grunnlag for avslag av byggesøknader dersom tiltaket bryter med formingsbestemmelsene og kan brukes for å stille vilkår til utforming og plassering når byggetillatelse gis.

2.2 Retningslinjer om bygg i utmarksnæring

I medhold av plan- og bygningsloven deles "utmarksnæringer" i

1. "landbruks utmarksnæringer" definert som støling, beitebruk, egen jakt og fiske, og foredling av fisk.
2. "annen utmarksnæring" som opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter (med husvære).

Drøftingsdokument 13.07.2010

Grunneiere som driver tradisjonelle utmarksnæring (støling, beitebruk, egen jakt og fiske, og foredling av fisk) kan bygge, rehabilitere og videreutvikle nødvendige driftshusvære og støler for å utnytte utmarksressursene på eiendommen. Det skal skje etter gjeldende regler for byggesaksbehandling, og trenger ingen nærmere planavklaring. Generelt forutsettes følgende rammer:

Støler kan rehabiliteres og videreutvikles forutsatt form, størrelse og byggehøyder i samsvar med stedets tradisjon for stølsbygg.

Driftshusvære skal ha form, størrelse og byggehøyder i samsvar med stedets tradisjon for driftshusvære.

Grunneiere som driver "annen utmarksnæring", som opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter, kan bygge næringsbygg for dette formålet etter nærmere planavklaring. Avklaringen av omfang og endelig lokalisering skal skje i kommuneplanleggingen gjennom å avsette arealer for Lnf med spredt næring.

Næringsbyggene skal ha form, størrelse og byggehøyder i samsvar med stedets tradisjon for driftshusvære.

Alle byggetiltak forutsettes å skje i tilknytning til dokumenterbare utmarksnæringer. Lokalisering av alle nye bygg skal skje i minst mulig konflikt med villreinens arealbruk.

Støler, driftshusvære og næringsbygg kan ikke skilles fra hovedbruket, jfr. plan- og bygningsloven og jordloven.

2.3 Retningslinjer om veger

Bygging

Vegutbedringer og nye veger som øker mulighetene for bilkjøring og ferdsel inn i villreinens leveområder skal som hovedregel ikke bygges. Dersom dette likevel tillates, skal behovet for ferdselsreguleringer ved bom og restriksjoner på brøyting vurderes.

Opprusting av eksisterende landbruksveger og sleper i villreinenområdet skal bare skje dersom målet er å hindre unødig slitasje og å sikre trygg transport.

Vinterbrøyting:

Eksisterende veger som er anlagt i villreinområder bør ikke åpnes for trafikk før 1. juni.

Unntatt fra dette er:

E134 (Haukelivegen):

Planområdet avgrenses i sør av E134. Dette er etablert som en samfunnsmessig svært viktig vinteråpen ferdselsåre uten ferdselsrestriksjoner pga. villreinen.

Videre utbygging av tunneler for å bedre framkommelighet for trafikkantene og å styrke villreinens frie trekkveier mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene bør videreføres.

Rv 7 (Haugastøl-Sysendalen):

- Kan vinterbrøytes, men skal stenges på kort varsel når villreinen er i området. Dette innebærer videreføring av dagens rutiner i Statens Vegvesen.
- For både å sikre villreintrekk til alle årstider og å forbedre sikkerhet og framkommelighet for trafikkantene, skal det så snart mulig etableres miljøtunneler og etableres høytjellsprofil på strategiske steder på traséen.

Fv 124 (Tessungdalen-Imingfjell-Uvdal):

Veien kan holdes åpen med unntak av perioden november til 1. april, eller til påske når denne faller i mars.

I styringsgruppas behandling 30. juni 2010 tok et mindretall bestående av Kirsten Gjestemoen Hovda, ordfører i Nore og Uvdal, og Mette Lund Stake, fylkespolitiker i Buskerud, dissens fra dette. De foreslår at veien som et prøveprosjekt skal vinterbrøytes, men skal kunne stenges på kort varsel når det er villrein i området. Dette vil innebære etablering av rutiner tilsvarende de Statens Vegvesen har på Rv 7. Rammer for prøveprosjektet må avklares mellom de berørte kommunene, fylkeskommunene, fylkesmennene og Statens vegvesen.

Nye atkomster:

- Ny vei fra Kinsarvik til Heng i Ullensvang herad tillates for å styrke tilgjengeligheten til fjellet.

- Ny veg- og skitunnel mellom Rollag og Tinn kommuner ved Killingskaret bør etableres, bl.a. for å gi sikker helårsforbindelse mellom Tinn og Numedal.

2.4 Retningslinjer om ferdsel

Med ferdsel menes allmenn ferdsel etter friluftsløven, motorisert ferdsel i utmark og forsvarets ferdsel. Bedre styring av ferdsel er et viktig virkemiddel for å ivareta villreinens behov.

Friluftsliv

Ferdsel innenfor planområdet skal styres gjennom følgende føringer:

Stier og løyper:

Lokalisering av nye ferdselsårer skal skje ut fra hensyn til villreinens og øvrige sårbare arters arealbruk. Etablering og drift av stier og løyper skal fastsettes i kommunale sti- og løypeplaner. Disse skal utarbeides etter følgende prinsipper:

- Nye oppkjørte skiløyper og merkede vinterruter skal legges utenom viktige vinterbeiteområder for villrein, jfr. figur 3.
- Det skal etableres varslingsrutiner som sikrer at løypekjøringen straks opphører dersom villrein trekker inn i aktuelt område.
- Det skal ikke legges nye stier og tilrettelegges for organiserte sommeraktiviteter i viktige kalvings- og/eller sommerbeiteområder for villrein jfr. figur 3.
- Etablerte og merkede stier, sleper og løyper (merket av DNT eller andre) som kommer i konflikt med sårbare villreinområder, skal forsøkes lagt om med sikte på mindre konfliktfylte traseer. Der dette er vanskelig å få til, bør det gjennomføres oppfølgingsprosjekter som søker å få avklart konfliktgrad og mulighet for andre avbøtende tiltak.

Andre aktiviteter:

Organiserte vinteraktiviteter (løp, konkurranser, samlinger og lignende som det søkes om) skal kanaliseres til områder med minst mulig konflikt med villrein.

”Moderne” ferdselsformer som kiting, hundekjøring, sykling og lignende bør styres til områder uten konflikt med villreinens behov.

Varslingsrutiner:

- Det skal etableres rutiner der aktuelle forvaltningsorgan løpende varsler kommunene og ansvarlig instans for løypekjøring når reinen nærmer seg områder med oppkjørte skiløyper. Løypekjøringen skal stanse ved fare for konflikt.
- Arrangement og/eller annen organiserte aktiviteter i mulig konflikt med villrein må avklares med de berørte kommunene, SNO og villreinnemnda for Hardangervidda.

Motorisert ferdsel

Kommunene bør som en del av kommuneplanen utarbeide planer for motorferdsel i utmark. De må være i henhold til regelverket i Lov om motorisert ferdsel i utmark og tilhørende forskrifter. Kommunene skal samordne sine motorferdselsplaner med sikte på å redusere det samlede volumet.

Etter gjeldende lovverk skal motorisert ferdsel så langt mulig begrenses til nødvendig næringskjøring.

Forsvaret

Forsvaret har etter lov om motorferdsel i utmark tillatelse til ferdsel i utmarka knyttet til øvelser, forflytninger og transport. Forsvaret skal etter samme lovs § 8 vise aktsomhet og unngå skader og ulempe for naturmiljø og mennesker.

Det skal følgelig ikke gjennomføres militær øvingsaktivitet som er i konflikt med villreinens bruk av leveområdene. Spesielt gjelder dette i perioder vinterstid for å unngå forstyrning av trekk og beiting, og i kalvingstiden.

Planlegging og gjennomføring av øvelser innenfor det nasjonale villreinområdet skal minimum avklares med de berørte kommunene, SNO og villreinnemnda for Hardangervidda.

2.5 Retningslinjer om vassdrag

Forvaltning av varig verna vassdrag skal koordineres med den øvrige forvaltningen av arealer i området. Planer for differensiert forvaltning av disse områdene bør søkes integrert i øvrige verne- og

planbestemmelser og bør inngå som en del av kommuneplanenes bestemmelser. Kommunene bør gjennom kommuneplanleggingen også sikre verneverdier knyttet til øvrige vassdrag og ta opp behov for estetisk og landskapsmessig forbedring av utbygde vassdrag.

2.6 Retningslinjer om kraftutbygging og kraftlinjer

Ny eller utvidelse av eksisterende kraftutbygging eller kraftlinjer bør unngås i villreinens leveområder.

Unntak kan gjøres for prosjekter som ikke innebærer nye inngrep av betydning for villreinen eller øvrige verneinteresser og for prosjekter med samlet positiv miljøgevinst knyttet til villrein, landskap og andre verneinteresser.

2.7 Kulturminner

Ved videre planlegging i disse områdene skal det tas tilstrekkelig hensyn til kulturminner.

Prosjektet "Kulturminner på Hardangervidda" har systematisert alle tilgjengelige stedfestede registreringer av fredede kulturminner samt andre viktige kulturminner fra nyere tid. Dette prosjektets rapport og kart gir god oversikt og kan være til god hjelp for kommunene og reiselivet i deres videre mer detaljerte planlegging.

2.8 Gjerder i utmark

Gjerder i utmark som kan være til hinder for villreinens ferdsel tillates ikke.

3. Særskilte retningslinjer for ulike soner

Planområdet er delt inn i følgende arealsoner:

- A. Nasjonalparken og andre vernede områder
- B. Nasjonalt villreinområde
- C. Fjell og annen utmark
- D. Stølsdaler og annen utmark (med mulighet for ny stedstilpasset bebyggelse)
- E. Fjell og fjordbygder (med fast bosetting og mulighet for ny bebyggelse)
- F. Hyttesone
- G. Reiselivssone

3.1 Nasjonalparken og andre verneområder (sone A)

Nasjonalparken og andre verneområder som er båndlagt etter naturvernloven, har egne forskrifter og bestemmelser i henhold til dette.

På sikt bør forvaltningen av verneområdene så langt mulig samordnes med forvaltningen av omkringliggende områder.

3.2 Nasjonalt villreinområde (sone B)

Generelt

Denne sonen skal sikre villreinen prioritet i dens viktigste leveområder på Hardangervidda. Sonen er fastsatt på bakgrunn av Norsk Villreinsenters kartlegging (2009), samt innspill fra kommunene. Villreinen vil naturlig også ferdes utenfor denne sonen, men det er i denne sonen de største villreinhensynene blir tatt.

Generelt anbefales strenge retningslinjer for fritidsbebyggelse (verken nye bygg eller påbygg bør tillates), mens støler, driftshusvære og næringsbygg har noe videre rammer for å sikre viktige utmarksnæringer.

Denne sonen er også av stor betydning for friluftsliv. Gjennom de grep som er skissert i 2.4 med retningslinjer for ferdsel legges det opp til fleksibilitet med en differensiert bruk gjennom året som balanserer hensynet til villrein på den ene siden og friluftslivets behov på den andre siden.

Rammer for videre kommunale planlegging:

Retningslinjer for støler, driftshusvære og næringsbygg går fram av kap. 2.2.

Etablerte turisthytter kan moderniseres og forsiktig utvides når dette er nødvendig for videre drift. Nærmere rammer for dette må avklares i kommunenes videre planlegging.

3.3 Fjell og annen utmark (sone C)

Generelt

Sonen omfatter områder utenfor det nasjonale villreinområdet med store kvaliteter knyttet til landskap, natur, friluftsliv og/eller nærhet til de viktigste leveområder for villreinen. I denne sonen skal det ikke åpnes for nye enheter med fritidsbebyggelse, men eksisterende kan utvides forsiktig. Bygg for utmarksnæring er mulig.

Rammer for videre kommunale planlegging:

Retningslinjer for støler, driftshusvære og næringsbygg går fram av kap. 2.2.

Fritidsbebyggelse: Det skal ikke åpnes for ny fritidsbebyggelse. Alt etablert bebyggelse kan utvides forsiktig, men forutsettes å beholde moderate størrelser. Rammene fastsettes endelig i kommuneplanene.

3.4 Stølsdaler og annen utmark (med mulighet for ny stedstilpasset bebyggelse) (sone D)

Generelt

Sonen omfatter dalfører og skogsområder med støler, og har fortsatt et landskap preget av dette. Alle disse områdene skal opprettholde sitt spesielle preg, men det kan gis rom for ny stedstilpasset bebyggelse for å styrke driftsgrunnlaget på gårdsbrukene.

Rammer for videre kommunale planlegging

Retningslinjer for støler, driftshusvære og næringsbygg går fram av kap. 2.2.

Fritidsbebyggelse: Kommunene kan i denne sonen, utenfor stølsvoller, i sin videre planlegging åpne for fritidsbebyggelse i et beskjedent omfang (spredt eller smågrupper). Dette skal skje innenfor følgende rammer:

- Ny bebyggelse skal gis en særlig god landskapsmessig tilpasning med sikte på å ivareta stedets særpreg og kulturlandskap. Nye bygg skal ha størrelse og form tilpasset stedets tradisjon. Se også 8.2.1.
- Antall skal fastsettes i kommuneplanene, men det skal ikke være flere enn at landskapsbildet opprettholdes.
- Lokalisering skal skje i kommuneplanene, men forutsettes å skje utenfor arealer som grenser inn mot særlig viktige villreinområder.

Nærmere om bestemte områder:

- I Eidfjord kommune finnes en del gamle stølsrettigheter som til nå har vært ubenyttet. Eidfjord kommune ønsker å tillate disse bebygd for fritidsformål, men med størrelse tilsvarende driftshusvære. Innenfor planområdet gjelder dette i Veigdalen (Beradalen og Vivelvi), Hjølmose og Isdalen, - totalt 16 gamle rettigheter.
- I Nore og Uvdal er det ønskelig å styrke utmarksnæringene med noe næring og noe fritidsbebyggelse i enkelte gamle stølsområder. Fra grunneierhold har respekt for landskapsbildet vært sterkt understreket. Dette gjelder særlig i Jønndalen og Tøddalen.

3.5 Fjell og fjordbygder (med fast bosetting og mulighet for ny bebyggelse) (sone E)

Sonen omfatter fjell- og fjordbygder med spredt fast bosetting.

Rammer for videre kommunale planlegging

Retningslinjer for støler, driftshusvære og næringsbygg går fram av kap. 2.2.

Fast bosetting og næringsbygg: Rammer for omfang og utbredelse avklares i kommuneplan.

Fritidsbebyggelse: Kommunene kan i denne sonen i sin videre planlegging åpne for fritidsbebyggelse i et beskjedent omfang (spredt eller smågrupper). Dette skal skje innenfor følgende rammer:

- Ny bebyggelse skal gis en særlig god landskapsmessig tilpasning med sikte på å ivareta stedets særpreg og kulturlandskap. Nye bygg skal ha størrelse og form tilpasset stedets tradisjon. Se også 2.1.
- Antall skal fastsettes i kommuneplanene, men det skal ikke være flere enn at landskapsbildet opprettholdes.

- Lokalisering skal skje i kommuneplanene, men forutsettes å skje utenfor arealer som grenser inn mot særlig viktige villreinområder.

Veier og ferdsel: Rammer for dette skal fastsettes i videre kommunal planlegging.

Nærmere om bestemte områder:

- Mulighet for spredt fritidsbebyggelse er særlig viktig rundt Møsvatn for å styrke grunnlaget for den faste bosettingen.

3.6 Hyttesone (sone F)

Generelt

Sonen omfatter områder dominert av fritidsbebyggelse. Mindre areal med serviceanlegg (kafé, kiosk med mer) og reiselivsbedrifter kan også være lokalisert her. Normalt har også området grønne strukturer mellom byggeområdene.

Disse områdene bærer ofte tydelig preg av utbygging, men de inkluderer også mer forsiktig utbygde hytteområder.

Områdene er alt vedtatt disponert til dette formålet i gjeldende kommunale planer (kommuneplaner og reguleringsplaner) eller godkjent for videre utvikling innenfor dette formålet gjennom denne planprosessen.

Rammer for videre kommunale planlegging

Områdene kan videreutvikles, bebygges og fortettes i henhold til vedtatte kommuneplaner og reguleringsplaner.

Ved videre planlegging i slike områder, nye planer og/eller revisjon av eldre planer for fortetting, skal kommunene legge vekt på de generelle retningslinjene i 2.1.

Omfang, lokalisering og andre viktige planavklaringer må skje i kommunes videre planlegging (kommuneplan, områdeplaner og/eller reguleringsplaner).

Nye utbyggingsplaner innenfor planområdet kan realiseres når bindende kommunal sti- og løypeplan som kanaliserer økt ferdsel utenfor viktige villreinområder foreligger, jfr. 2.4. Det forutsettes at kommunene gjennomfører dette prinsippet ved hjelp av rekkefølgekrav ved rullering av kommuneplanene.

3.7 Reiselivssone (sone G)

Generelt

Sonen omfatter områder med reiselivsbedrifter, alpinanlegg, tett fritidsbebyggelse, fast bosetting, grønne strukturer og ulike veg/infrastrukturtiltak. Områdene er alt vedtatt disponert til dette formålet i gjeldende kommunale planer (kommuneplaner og reguleringsplaner) eller godkjent for videre utvikling innenfor dette formålet gjennom denne planprosessen.

Disse områdene bærer/vil bære tydelig preg av utbygging.

Rammer for videre kommunale planlegging

Områdene kan videreutvikles, bebygges og fortettes i henhold til vedtatte kommuneplaner og reguleringsplaner. Ved revidering av kommuneplaner og reguleringsplaner i denne sonen forutsettes det at arealer innenfor villreinenes leveområder opprettholdes som grønn struktur.

Ved videre planlegging i slike områder, nye planer og/eller revisjon av eldre planer for fortetting, skal kommunene legge avekt på de generelle retningslinjene i 2.1.

Omfang, lokalisering og andre viktige planavklaringer må skje i kommunes videre planlegging (kommuneplan, områdeplaner og/eller reguleringsplaner).

Nye utbyggingsplaner innenfor planområdet kan realiseres når bindende kommunal sti- og løypeplan som kanaliserer økt ferdsel utenfor viktige villreinområder foreligger, jfr. 2.4. Det forutsettes at kommunene gjennomfører dette prinsippet ved hjelp av rekkefølgekrav ved rullering av kommuneplanene.

Nærmere om bestemte områder:

Drøftingsdokument 13.07.2010

- Vågslid i Vinje: Øvre del av reiselivssonen ligger i arealer Norsk villreinsenter definerer som potensielt leveområde for villrein. Ved eventuell rullering av detaljplaner i dette området forutsettes det at det ikke legges ny bebyggelse i villreinens potensielle leveområde.
- Uvdal: Øvre del av reiselivssonen ligger i arealer Norsk villreinsenter definerer som potensielt leveområde for villrein. Ved eventuell rullering av detaljplaner i dette området forutsettes det at det ikke legges ny bebyggelse i villreinens potensielle leveområde.

9. Handlingsdel (oppfølgingstiltak)

Regional plan for Hardangervidda gir ingen rettsvirkning og heller ingen utbyggingsrett. Det forutsettes imidlertid at alle offentlige instanser følger opp intensjonene og føringene i videre mer detaljert og bindende planlegging, og i behandlingen av disse planene.

Planprosessen har også pekt på en del problemstillinger som bør følges opp gjennom utdypende prosjekter. Ved rullering av planen vil man gjennom dette ha styrket kunnskapsgrunnlaget ytterligere for gode beslutninger framover.

Det er også en del tiltak denne planprosessen ikke har behandlet, men som man ser behov for å ta felles tak i for en god og bærekraftig forvaltning av Hardangervidda.

Tabellen nedenfor lister prioriterte tiltak og ansvar for å gjennomføre dette.

Tiltak:	Kort beskrivelse:	Ansvarlige aktører:
Etablere et "Hardangerviddaråd"	En arena for løpende dialog om felles utfordringer i forvaltningen av Hardangervidda. Møtehyppighet anslås til en gang i året. Aktuelle deltakere er ordførere, ledende fylkespolitikere, fylkesmenn og villreinnemnda. Rådet bør involvere administrasjonen etter behov, eventuelt etablere et administrativt underutvalg. Rådet bør tilstrebe dialog og samordning med andre offentlige og private forvaltningsorgan tilknyttet Hardangervidda. Det bør vurderes om det alt etablerte "ordførerutvalget" kan utvides og tillegges rollen.	Fylkeskommunene
Rullere regional plan for Hardangervidda	Dette bør skje hvert 4. år, både for arealdel og for handlingsdel	Buskerud, Telemark og Hordaland fylkeskommuner
Riksveg 7	Være pådriver for å få videreført arbeidet med utbedring av Rv 7 for sikrere vintervei og bedre kryssingsmuligheter for villreinen. Tunneler og høyfjellsprofil på traseen er viktige tiltak.	"Hardangerviddarådet"
E134	Støtte opp om pågående arbeid for etablering av nye tunneler som bedrer trekkvegene for villrein mellom Hardangervidda og Setesdalsgheiene/Ryfylkeheiene.	"Hardangerviddarådet"
Fjellandbrukets spesielle behov	Være pådriver for å styrke forståelsen hos sentrale myndigheter for fjellandbrukets spesielle behov og utfordringer. Herunder få vurdert mulighetene til å etablere særskilte rammevilkår og virkemidler.	"Hardangerviddarådet" i samarbeid med Fjellregionsamarbeidet
Lokal planoppfølging	Innarbeide føringene fra regional delplan for Hardangervidda ved rullering av kommuneplaner og/eller kommunedelplaner.	Kommunene
Lnf-områder	Videreføre arbeidet med vurdering av utmarksnæringer i kommuneplanenes Lnf-områder. Viktige spørsmål er å utvikle <ul style="list-style-type: none"> • optimale løsninger for utmarksnæringenes behov innenfor rammen av villreinens toleransegrenser. • felles kriterier for driftsbygninger, næringsbygg og andre tiltak for næringen. Bør gjennomføres med utgangspunkt i Nore og Uvdal-prosjektet, men inkludere andre	Fylkeskommunene i tett samarbeid med kommunene og fylkesmennene

Drøftingsdokument 13.07.2010

	kommuners særlige utfordringer.	
Kommunale sti- og løypeplaner	Gjennomføre forpliktende kommunale sti- og løypeplaner i alle kommuner med sikte på differensiert arealforvaltning. Nye stier og løypetraseer skal legges utenom, til ulike årstider, sårbare villreinareal. Planene skal vurdere omlegging av eksisterende sti- og løypetraseer der disse er i konflikt med villrein.	Kommunene
Kommunale motorferdselsplaner	Gjennomføre forpliktende kommunale motorferdselsplaner som ivaretar villreinens behov.	Kommunene
Miljøsertifisering av reiselivet	Stimulere til miljøsertifisering av alle reiselivsbedrifter innen planområdet. Miljøfyrtårn er eksempel på aktuell sertifiseringsordning	Kommunene
Vurdere stitrasé på strekningen Haukeliseter – Hellevassbu	Gjennomføre prosjekt om virkning av sommerferdsel på strekningen Haukeliseter-Hellesvassbu. Bruke dette som grunnlag for vurdering av behov for omlegging av etablerte stier og løyper i planområdet	Vinje kommune
Villrein og ferdsel	Etablere samarbeid mellom næringsliv, kommune, miljøforvaltning og naturoppsyn om drift av sti- og løypesystemene slik at dette kan skje på en måte som ivaretar villreinhensyn. Spørsmål rundt finansieringsordninger for tilrettelegging og styring av ferdsel bør være en del av dette. Likedan å etablere varslingsrutiner der SNO løpende varsler kommunene og ansvarlig instans for løypekjøring når reinen nærmer seg områder med oppkjørte skiløyper. Løypekjøringen skal stanse ved fare for konflikt.	Fylkeskommunene
Ferdselens virkning på villreinens levekår	Etablere og gjennomføre oppfølgende utredningsprosjekter for å styrke kunnskapen om virkning av ferdsel. Mest aktuelle fokusområder er Imingfjell/Sønstevatn, Haukeliseter/Hellevassbu og Rv 7	Fylkeskommunene og fylkesmennene
Gondolbane ved Odda	Odda kommune vurderer en gondolbane fra Odda sentrum til brinken av fjellet. Tiltaket ligger utenfor planområdet, men vil påvirke villreinens leveområde dersom den blir realisert. Tiltaket må utredes og konsekvensvurderes nærmere.	Odda kommune

10. Konsekvenser av planforslaget – vurderinger

Merknad: Det skal også utarbeides en ekstern konsekvensvurdering som med regionalt perspektiv vurderer dette planforslagets konsekvenser for villrein, lokalsamfunnsutvikling samt friluftsliv og naturbaserte næringer. Dette blir en selvstendig utredning, vha. innkjøpt konsulentkompetanse.

Dette kapitlet gir en vurdering av konsekvenser av det planforslaget som legges fram. En viktig del av dette er også begrunnelser for de valg som er gjort. Dette er basert seg på de kunnskaper og de rapporter vi har fått tilgang til gjennom planprosessen, og tar opp konsekvenser for både natur og samfunn.

Vurderingene fokuserer hovedsakelig på helhetsgrep og endringer i forhold til gjeldende planer og Norsk villreinsenters avgrensning av potensielle leveområder.

Hovedtrekk i planen

De viktigste helhetsgrepene som er gjort i planen er følgende:

- Avgrense stort nok *villreinområde* (sone A og B) med bl.a. følgende rammer
 - ingen ny fritidsbebyggelse
 - muligheter for bygg i utmarksnæring som møter lokalsamfunnets utviklingsbehov
 - vinteråpen Rv 7, men med føringer som ivaretar villreinen, men vinterstengt Fv 124 for å opprettholde trekk til Lufsjåtangen
 - så langt mulig kanalisere friluftslivets ferdsel for å redusere konflikt med villreinens behov
- Randområdene utenfor villreinområdet er delt i
 - *Fjell og annen utmark* (sone C) er sårbare og/eller viktige naturområder der ny fritidsbebyggelse ikke skal tillates, men eksisterende kan utvides. Dette er til dels tidligere villreinområder som det ikke er naturlig å definere inn i Hardangervidda villreinområde. Områdene er viktige friluftsområder som kan avlaste villreinområdet for ferdsel fra hytte- og reiselivsområder.
 - *Seterdaler og annen utmark* (sone D) der begrenset og stedstilpasset bebyggelse skal kunne skje for å styrke næringsgrunnlaget for eiendommene
 - *Fjell og fjordbygder* (sone E) med rom for spredt næring, fritidsbebyggelse og bosetting. Omfang og nærmere lokalisering av dette skal avklares i kommunenes planlegging og defineres ut fra lokale behov.
 - *Hyttesone* (sone E) omfatter alt etablerte og godkjente hytteområder. De er på dette regionale nivået tegnet med "grov penn" og forutsettes også å inneholde betydelige grønne soner. Videreutvikling av disse områdene forutsetter at ferdsel kanaliseres til områder uten konflikt med villrein. Andre konsekvenser må utredes av kommunene ved eventuelle planer om videre utvikling.
 - *Reiselivssone* (sone F) omfatter alt etablerte områder med godkjente planer og er satsingsområder for kommunenes reiseliv. Disse er også tegnet med "grov penn" og forutsettes å inneholde betydelige grønne soner. Videreutvikling av disse områdene forutsetter at ferdsel kanaliseres til områder uten konflikt med villrein. Andre konsekvenser må utredes av kommunene ved eventuelle planer om videre utvikling.

Konsekvenser relatert til avgrensning av Hardangervidda villreinområde

Gjennom planen defineres Hardangervidda villreinområde. Sammen med alle vernede arealer på Hardangervidda utgjør dette nærmere 8.500 km² viktige villreinområder. Mye av dette arealet var sikret som villreinområder allerede i Hardangervidda Aust-planen. Men supplementet med Vestviddas arealer er viktig av hensyn til villreinen.

I tillegg til det utgangspunktet Hardangervidda Aust-planen gir, har Norsk Villreinsenters (NVS) kartlegging av reinens potensielle leveområder, samt lokale vurderinger av dette, vært et viktig utgangspunkt for fastsetting av grensen for Hardangervidda villreinområde.

Større potensielle villreinarealer som nå er "nedgradert" til "fjell og annen utmark" er Dagalitangen, Grungedalstangen og arealer rett sør for Songadammen. Disse arealene vurderes i dag å ha liten reell betydning for villreinstammen på Hardangervidda:

Drøftingsdokument 13.07.2010

- Dagalitangen har store vinterbeiteressurser, men tangen brukes ikke lenger av villrein pga. trafikk over tangehalsen på Rv. 40 og pga. tett hyttebebyggelse langs veien. NVS' habitatkart evaluerer arealene som svært lite viktige for reinen både sommer og vinter. Arealene vil likevel ligge der som en potensiell beiteressurs ved at selve tangen og den siste rest av mulig trekk-korridor ved Ånevattn forutsettes videreført som "fjell og annen utmark", dvs. område uten nye fritidsbygg.

Disse arealene er viktige friluftsområder der man med aktiv tilrettelegging kan kanalisere ferdsel bort fra vinterbeitene vest for Rv.40. Planen legger opp til en slik kanalisering gjennom oppfølgende kommunal sti- og løypeplan.

- Grungedalstangen har en egen liten villreinstamme og er ikke en naturlig del av Hardangervidda villreinområde. Det hevdes at i den grad det foregår utveksling mellom Grungedalstangen og Hardangervidda, så er det dyr fra tangen som trekker inn på Vidda.
- Habitatkartene gir ingen informasjon om hvor viktige områdene sør for dammen på Songavatn er for villreinen. Dette er områder under tregrensen med bilvei og en del fritidsbebyggelse. Vi antar at disse områdene er så marginale for villreinen at de uten store konsekvenser kan defineres ut av villreinområdet.

Villreinsenterets innlemming av Kråmvika og øyene i Møsvatn som potensielt leveområde er ikke fulgt opp i planen. Dette skyldes både at man lokalt mener dette ikke er villreinområde, og at disse arealene i Hardangervidda Aust-planen heller ikke var villreinområde. Habitatkartene gir ingen informasjon om viktigheten av disse arealene, men det skal ha vært utvekslingskorridor over øyene tidligere.

Arealene under tregrensen rett vest for Kråmvikvegen har vært omdiskutert, men er inkludert i Hardangervidda villreinområde fordi det de siste årene har vært kalving her. Videre er Valldalen tatt inn i villreinområdet (utenfor NVS registrering) pga. av jevnlig kalving her. Dette er viktige avgrensninger for å sikre villreinen.

Ved Grythorga i Eidfjord er deler av potensielt leveområde definert som reiselivssone for å åpne for alpinanlegg. Området er ikke aktuelt som vinterbeiteområde, og er også svært marginalt som sommerbeite. Konsekvensene for villreinen synes marginale.

Flere steder rundt vidda er grensen for Hardangervidda villreinområde korrigert noe i forhold til NVS' registrering ut fra hvordan man definerer tregrensen (1000 moh, NatSat-data eller topografiske kartdata). Disse justeringene vurderes å ha minimal betydning for villreinen.

I Nore og Uvdal (ved Sønstevatn) og i Odda (ved Mågelitopp, Sjausetedalen og Reinsnos) er bebygde områder lagt utenfor villreinområdet. Dette er små, og allerede bebygde, områder.

- Området ved Sønstevatn ligger ved viktige beiter og dette arealet er derfor definert som "fjell og annen utmark" (dvs. uten ny fritidsbebyggelse, men med mulighet til å utbedre eksisterende).
- Mågelitopp skaper en barriere ved sin beliggenhet. Men fordi det grenser inn mot områder med svært lave beiteverdier både sommer og vinter, vurderes ikke videreutvikling av dette området som svært negativt for villreinen.

Hardangervidda villreinområde og alle de vernede arealer på Hardangervidda sikrer villreinen leveområder på til sammen nærmere 8.500 km². Dette er store arealer og de vurderes å kunne ivareta villreinsens nomadiske livssyklus.

Konsekvenser knyttet til veier:

Veier gjennom villreinområdet skaper barrierer som kan være svært uheldige for villreinen. Særlig Rv 7 og Fv 124 er utfordrende for reinen.

- Planforslaget anbefaler å opprettholde vinterbrøyting av Rv 7 fordi dette er samfunnsmessig svært viktig for kommunene i Hardanger, Hallingdal og Numedal. Med forutsetningen om at veien skal stenges når villreinen nærmer seg for å krysse og forutsetningen om på sikt å få etablert miljøtunneler og høyfjellsprofiler, vurderes dette som "til å leve med" for reinen. Når dette vurderes som akseptabelt, skyldes dette også at beiteene nord for Rv. 7 i følge habitatkartene er relativt lite viktige både sommer og vinter.
- Fv. 124 anbefales videreført som i dag, dvs. at den skal være stengt for bruk om vinteren. Dette er viktig for å holde trekket til gode vinterbeiter på Lufsjåtangen åpent. Det vurderes som

særlig viktig fordi den andre store østlige tangen, Dagalitangen, i praksis er gått ut av bruk. Det er usikkert om det virkelig er behov for Lufsjåtangen når stammen er på ca. 11.000 dyr, men ut fra et føre-var prinsipp vurderes dette som riktig prioritering.

Man skal imidlertid være klar av at lokalsamfunnene i Tessungdalen og Uvdal mener det ville innebære viktige og store positive samfunnsmessige konsekvenser å få etablert dette som en vinteråpen vei.

Økt atkomst til ytterkanten av villreinområdet kan innebære økt ferdsel inn i området. Planen anbefaler likevel at Ullensvang herad skal kunne få etablert forlenget og utbedret vei til Heng ved Kinsarvik (utenfor planområdet). Dette vurderes å ha liten betydning for villreinen fordi

- fjellområdene dette primært gir økt ferdsel i er lite viktige for reinen både sommer og vinter (jfr. NVS' habitatkart)
- det har stor samfunnsmessig verdi for Ullensvang å få en næratkomst til fjellet. Dette vil være et pluss både for turistnæringen ved fjorden og for innbyggerne i kommunen.

Konsekvenser relatert til bebyggelse i Hardangervidda villreinområde:

For villreinen er det viktig at det skjer minst mulig i dens leveområder, selv om den til alle tider har levd med menneskers aktiviteter rundt seg. For lokalsamfunnet er det viktig å ha et visst handlingsrom for å kunne utøve næringsaktiviteter.

Planen anbefaler derfor svært strenge rammer for fritidsbebyggelse. Men den åpner til gjengjeld for at dokumenterbar utmarksnæring skal kunne bygge nødvendige driftshusvære for å kunne utnytte utmarksressursene. Med utgangspunkt i at

- dette skal lokaliseres med hensyn til villreinens arealbruk og at
- prosjektet "Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven" viser at disse næringenes behov er beskjedne, at dette utløser lite ny ferdsel og at de betyr svært mye for næringen,

vurderes dette som innenfor akseptable rammer for villreinen.

Det legges ikke opp til etablering av nye turisthytter, men de som er etablert skal kunne moderniseres og forsiktig utvides. Det forventes ikke store endringer i trafikken av dette.

Konsekvenser relatert til bebyggelse utenfor Hardangervidda villreinområde:

Utbygging i "reiselivssonen" og hyttesonen" utenfor villreinområdet kan være en stor belastning for villreinen dersom dette gir mye ferdsel inn i viktige leveområder. Siden planen forutsetter kanalisering av ferdsel utenom, til ulike årstider, sårbare villreinområder, påvirker omfanget av utbygging i disse sonene i liten grad villreinen. Rekkefølgekrav knyttet til sti- og løypeplaner er en forutsetning for å sikre dette. Det er da andre hensyn enn villreinhensyn som bør avgjøre hvorledes disse områdene benyttes. Disse hensynene må konsekvensutredes i kommunenes videre planlegging.

I "stølsdaler" tillates forsiktig stedstilpasset bebyggelse for å styrke næringsgrunnlaget på eiendommene. Det har vært drøftet om dette kun skal være knyttet til næring, eller om privat fritidsbebyggelse også skal kunne tillates. Planen åpner for begge deler. Dette er svært begrensede arealer og handler uansett om forsiktig utbygging. Det har ingen betydning for villreinen om dette kun er næringsbygg, eller om også fritidsbebyggelse er del av dette.

Den mest omdiskuterte av disse er området ved Berastøldalen og Vivel i Eidfjord. Her er antallet helt konkret tallfestet og er for lokalsamfunnet en viktig sak for å stimulere til bolyst. Ut fra habitatkartene vurderes dette som lite konfliktfylt i forhold til villrein.

Fjellbygdene rundt Møsvatn ligger nær svært viktige villreinområder, og aktiviteter i dette området kan gi utfordringer i forhold til villreinen. For å sikre mulighetene for fortsatt fast bosetting, anbefaler planen likevel relativt vide rammer for spredt bebyggelse, og overlater til kommunen å sette de rammer den mener er nødvendig. Det vurderes som så viktig at dette samfunnet skal ha mulighet for å bo og virke, at rammene fra storsamfunnet side bør være vide. Man vet også at dette samfunnet i alle år har levd og virket nær villreinen, og har tillit til at de rammene som her gis forvaltes godt og til beste for både villrein og samfunn.

Konsekvenser relatert til ferdsel i planområdet:

Stiene og skiløypetraseene mellom turisthytter i fjellet (turistforeningshytter og private) og fra hytte- og reiselivsområdene og inn i villreinområdet, representerer helt klart en belastning på villreinen ved at

Drøftingsdokument 13.07.2010

slike traséer gir en barriereeffekt. Dette er imidlertid en bruk som allerede er der, og representerer ikke økt belastning gjennom denne planen.

Planen legger opp til at kommunene kan videreutvikle reiselivssonen og hyttesonen slik de finner hensiktsmessig forutsatt at bindende sti- og løypeplaner legger nye traseer utenfor sårbare villreinområder. Vår vurdering er at dette grepet både gir kommunene spillerom og er et avbøtende tiltak overfor villreinen.

Følgende ytterligere avbøtende tiltak forslås:

- etablere varslingsrutiner for å stanse ferdsel i skiløyper når villrein er i området
- ingen nye stier og løyper skal legges i sårbare villreinområder
- etablerte konfliktfylte traseer skal søkes lagt om
- organiserte aktiviteter og arrangement skal avklares ut fra villreinhensyn

Dette vil virke positivt for villreinen, men vil stille krav til både reiselivsnæringen og andre aktører rundt vidda.

Vedlegg 1:

Oversikt over prosjekter som er gjennomført for å belyse ulike spørsmål i planarbeidet.

Alle rapporter ligger, vil når de er fullført, ligge på nettsiden www.fylkesdelplan-hardangervidda.no

1. Ferdsel ut frå fjellnære reiselivsbedrifter. NINA Rapport 441
2. Kartlegging av villreinens arealbruk på Hardangervidda. Norsk Villreinsenter Rapport 7/2010 og kart datert 10.07.2009
3. Lufsjåtangen og Dagalitangen på Hardangervidda. Kunnskap og utfordringar i høve til villreintrekk og menneskeleg arealbruk. NINA Rapport 412
Notat Tessungdalen Utmarkslag, 30.11.09
4. Utmarksnæring i Nore og Uvdal kommune og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven. Asplan viak
5. Ferdsel i villreinens leveområder, NINA Rapport 551
6. Villreinen og villreinfjellet som kilde til verdiskaping og samfunnsutvikling, ØF-rapport 06/2010
7. Ringvirkninger av fritidsbebyggelse Kunnskapsstatus ØF-rapport nr. 3/2010
8. Reiselivet i fylkesdelplan for Hardangervidda (ikke avsluttet)
9. Kulturminner på Hardangervidda (ikke avsluttet)

Vedlegg 2:

Økonomiske virkemidler tilgjengelige for utmarksnæringene.

Merknad: Denne oversikten er utarbeidet av fylkesmannen i Buskerud. Den skal bearbejdes med noe nedkorting av teksten, men også suppleringer for å dekke alle tre fylker likeverdig.

Naturarven som verdiskaper. <http://www.dirnat.no/verdiskaping/>

- skal støtte lokale prosjekter som kan skape gode eksempler på hvordan naturarven kan brukes til å skape verdier i distriktene. Naturarven som verdiskaper har som hovedmål å bidra til at verneområder og andre verdifulle naturområder blir en viktig ressurs i samfunnsutviklingen. Programmet er et samarbeid mellom MD og KRD.

Det ble bevilget ti millioner kroner til programmet i 2009 og i 2010 er beløpet økt til 25 millioner. DN har ansvaret for programmet, som skal vare ut 2013. Programmet tar inn inntil fem nye prosjekter i tillegg til de ti som ble plukket ut i 2009. Disse skal utfylle programmet tematisk og geografisk. Midlene skal brukes til å legge til rette for næringsutvikling. Det er også et mål at programmet skal bidra til miljømessig verdiskaping ved å ta vare på verdifull natur, kulturell verdiskaping, som innebærer å løfte fram lokal identitet og stolthet, og til sosial verdiskaping, som stimulerer lokal bevissthet og engasjement for naturområdene.

Regionale utviklingsmidler i Buskerud fylke 2010

<http://www.bfk.no/Modules/article.aspx?ObjectType=Article&Article.ID=2355&Category.ID=3671>

Buskerud fylkeskommune og kommunene i Buskerud v/regionrådene har midler til rådighet som kan brukes til finansiering av utviklingsprosjekter i Buskerud. Fylkeskommunen og regionrådene skal vurdere forslag til prosjekter. Fylkestinget vedtar årlig hvor mye midler som fordeles til hver region.

Midler til disposisjon i 2010

Drammensregionen	3.600.000 kr
Hallingdalsregionen	2.160.000 kr
Kongsbergregionen	2.880.000 kr
Midt-Buskerud	1.800.000 kr
Ringeriksregionen	2.160.000 kr

Ved vurderingen av hvilke prosjekter som skal gjennomføres vil det bli lagt vekt på at prosjektene har et innhold som er i tråd med [regional planstrategi](#) for Buskerud.

De som ønsker å fremme søknad til prosjekter for 2010, kan gjøre det ved å kontakte Buskerud fylkeskommune enten ved å sende søknad til Buskerud fylkeskommune eller ved å ta kontakt med respektiv regionskontakt.

Bygdeutviklingsmidlene (BU)

Bygdeutviklingsmidlene er midler avsatt i jordbruksavtalen for å fremme lønnsom og bærekraftig næringsutvikling i og i tilknytning til landbruket. Forskrift for bygdeutviklingsmidler finner du [her](#).

Bygdeutviklingsmidlene er delt i tre hovedgrupper:

1. Midler til tradisjonelt landbruk og utviklingstiltak som forvaltes av Innovasjon Norge regionalt
2. Midler til bedriftsovergrepene utviklingsoppgaver av interesse for hele eller store deler av landet som forvaltes av Landbruks- og matdepartementet
3. Utviklingsmidler som forvaltes av Fylkesmannens nærings- og landbruksavdeling.

Fylkesvise BU-midler, forvaltet av Innovasjon Norge

Midler til næringsrettede tiltak på den enkelte gården eller landbrukstilknyttede virksomheten – den bedriftsrettede delen av BU-midlene. Kvinner og ungdom er prioriterte målgrupper. Det kan gis støtte til:

- Etablererstipend:
Tilskudd for å gi etablerere gunstige startvilkår for utvikling av egen virksomhet innenfor tilleggsnæring. Stipendet knyttes til to faser:
 1. Utviklingsfasen: Utvikle forretningsidé, markedsundersøkelser og lignende.
 2. Etableringsfasen: Oppstart av virksomheten.

- **Bedriftsutvikling:**
Tilskudd til videreutvikling av virksomheter, for eksempel produktutvikling, testsalg, styrking av kompetanse og markedsføring.
- **Investeringer:**
Tilskudd og/eller rentestøtte for lån til investeringer i bl.a. nybygg og ombygging av driftsbygninger i tradisjonelt landbruk og i tilleggsnæringer og produksjonsutstyr av varig karakter i tilknytning til disse bygningene.
 - Rentestøtte kan gis som støtte til lån opptatt i forbindelse med investeringer. Støtten utbetales hvert halvår fra det er levert ferdigattest og i 15 år som et serielån. Rentestøtteprosenten fastsettes årlig, og er 1,3% i 2010.
- **Tilskudd ved generasjonsskifte:**
Tilskudd til landbrukseiendommer der det trengs mindre investeringer i forbindelse med generasjonsskifte for å opprettholde drift i tradisjonelt landbruk eller tilleggsnæring.
- **Andre tiltak:**
Tilskudd til andre tiltak dersom de er i samsvar med formålet med BU-midlene.

Fylkesvise BU-midler, forvaltet av fylkesmannen

Fylkesmannen forvalter BU-midler til utrednings- og tilretteleggingstiltak. Midlene skal brukes til å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innenfor og i tilknytning til landbruket. Midlene kan gis til organisasjoner, institusjoner, kommuner og ulike former for samarbeidsorganer, hovedsakelig innenfor landbruket, med sikte på å understøtte landbruket og ny næringsvirksomhet i fylkene.

Strategi for landbruksbasert næringsutvikling i Buskerud

I Strategien (hele strategien finner du [her](#)) står følgende av relevans for utmarks-/naturbasert næringsutvikling:

"Bærekraftig utmarksutnyttning i Buskerud bør bidra til å fremme lokal verdiskaping og bosetting. Den bør bygge på langsiktig arealforvaltning og ivareta viktige naturmiljø og kulturverdier i fylket, jf prosjektet "[framtidensretta hytteutvikling](#)". Dersom Buskerud klarer å utvikle utmarksressursene etter slike prinsipper vil det gi vårt fylke en betydelig og langsiktig næringsvei som kan kompensere for nedgangen i sysselsetting i tradisjonelt landbruk. En bedre produktutvikling vil være en forutsetning for videre utvikling, for eksempel ved bedre koplinger mellom de ulike utmarksproduktene. Utnyttning av utmarksressursene krever en mer aktiv produktutvikling og markedstilpasning fra den enkelte næringsutøver enn det som har vært vanlig i landbruket tidligere. Det er viktig at den enkelte næringsdrivende er årvåken på markedsendring for å forhindre over- og feilinvesteringer.

En god utvikling av utmarksnæringsen krever gode planprosesser som gir utviklerne forutsigbare rammebetingelser samtidig som vi ivaretar nasjonale målsettinger for arealforvaltningen i forhold til andre interesser i utmarka, som for eksempel: friluftsliv, villrein, inngrepsfrie områder og motorferdsel. Dette er den største utfordringen til det offentlige innen dette området.

3.1. Økt verdiskaping som grunnlag for økt lønnsomhet

Reiseliv og opplevelser

1. Utvikling av nye tilbud, produksjon og salg av utmarksopplevelser. Utvikling av nye tilbud eller virksomheter basert på jakt, fiske og utmarksopplevelser med en samlet omsetning på 3,75 mill. kr (perioden 2005-2009).
2. Tettere samarbeid mellom kultur, landbruk og reiseliv som grunnlag for kvalitet og lønnsomhet. Utvikling av nye tilbud, produksjon og salg av opplevelser, knyttet til mat, kultur og kulturlandskap.
3. Videreutvikling av hyttenæringsen i øvre Buskerud i tråd med prosjektet 'Fremtidsrettet hytteutvikling'.
4. Økt kvalitet og omfang av produktpakking, samt økt tilgjengelighet i bestillingssystemer.

3.2. Sikre bosetting i distriktene

Bosetting er fortsatt et viktig mål innen landbrukspolitikken. Vi må derfor sikre like muligheter til utvikling i hele fylket. Dette betyr at vi må tørre å satse på de lokale fortrinn som finnes. Prioriteringene blir forskjellige ut fra forholdene i den enkelte region og den enkelte brukers evne og vilje til utvikling og nyskaping. Det vil bli stilt større krav til effektiv drift og rasjonelle

løsninger i nedre del av fylket, mens det i midtre og øvre del vil bli lagt større vekt på bosetting og sysselsetting.

Følgende mål formuleres:

1. Større vekt på utvikling av tilleggsnæringer og gode driftskombinasjoner for å sikre bosettingen i midtre og øvre deler av fylket, jf mål 1.

3.3. Landskap i bruk

Landskapet er en viktig del av vår trivsel og opplevelse. Vi må gjennom ulike virkemidler sørge for at endringene ikke ødelegger den grunnleggende karakter i kulturlandskapet. Det kan derfor være riktig å prioritere de områder som har spesielle verdier for biologisk mangfold og synlighet. Kulturlandskapet er også en sentral faktor i verdiskapingen innen utmark og reiseliv. Mat og opplevelser er en viktig del av reiselivet og vi bør derfor se dette i sammenheng i vår virkemiddelbruk, bla i regionalt miljøprogram (RMP).

Følgende mål formuleres:

1. Holde et levende kulturlandskap i hevd
2. Naturlandskapets karakter skal bevares ved utbygginger
3. Utnytte verneområder til verdiskapende virksomhet i lokalmiljøet

3.4. Bærekraftig miljø

All næringsvirksomhet skal være bærekraftig og markedsorientert. Landbruket har i den siste tiden hatt stor fokus på dette gjennom ulike tiltak som miljøregistrering i skog (MIS), Kvalitetssikring i landbruket (KSL), bruk av sprøytemiddel, Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) etc. Vi har i dag stor fokus på landbrukets påvirkning av landskap og biodiversitet. Landbruket skal i framtiden fortsette denne utviklingen og sikre at miljøverdiene øker på det areal vi bruker og påvirker indirekte. Miljøhensyn skal være en viktig vurderingsfaktor ved bruk av virkemidler. Dette er bl.a. sikret gjennom reglene i RMP. Miljøgodene er et av landbrukets konkurransefortrinn.

Følgende mål formuleres:

1. Opprettholde biologisk mangfold
2. Fremme miljøvennlige driftsformer og bedret jordstruktur samt redusere bruk av sprøytemidler

Regionale miljøprogram – RMP

Fylkesmennene utarbeider regionale miljøprogram gjennom en åpen prosess hvor frivillige organisasjoner, kommuner og fylkeskommunen har vært involvert. De fylkesvise miljøutfordringene i jordbruket er identifisert og det er gjort en prioritering av hvilke utfordringer virkemiddelbruken skal rettes inn mot.

Programmene gir også føringer for bruken av de kommunale miljøvirkemidlene i SMIL-ordningen (Spesielle miljøtiltak i landbruket), der kulturlandskaps- og biologisk mangfoldstiltak prioriteres i ulik grad fra kommune til kommune. Den lokale tilskuddsordningen Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) kan også brukes til tiltak som ivaretar miljøverdier som for eksempel friluftsliv og dyreliv. På grunn av lokale forskjeller mellom kommunene må den aktuelle kommune kontaktes i hvert enkelt tilfelle.

Gjennom de regionale miljøprogrammene er det utarbeidet fylkesvise tilskuddsordninger. Det er jordbruksforetak som kan søke om regionale miljøtilskudd via kommunene. Totalt 410 millioner kroner er satt av til søknadsomgangen 2009.

Regionalt miljøprogram for jordbruket i Buskerud har til formål å redusere avrenning av jord, næringsstoffer og plantevernmidler fra jordbruket samt ivareta og utvikle kulturlandskapet.

Kapittel 5. Tilskudd til organisert beitebruk

- legge forholdene til rette for best mulig utnytting av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme/opprettholde de særegne kulturlandskapene på utmarksbeiter.

Det kan gis tilskudd til beitelag som organiserer felles beitebruk i utmark. Ordningen omfatter alle besetninger og dyreslag som faktisk bruker utmarka til beiting, herunder også melkende dyr og hest. Omfatter også besetninger som beiter for seg i egne utmarksområder, eksempelvis seterområder eller andre kulturlandskapsmessige verdifulle områder.

Kapittel 6. Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon

- opprettholde og gjenoppta tradisjonell seterdrift med melkeproduksjon, vedlikeholde et variert landskapsbilde og beholde det biologiske mangfoldet. Produksjonen må skje innenfor kvote, - krav til leveranse fra setra i minst 4 uker i sommerhalvåret, eller i henhold til forskrift om fritak fra overproduksjonsavgift ved lokal foredling av melk. Det må være hus på setra som kan nyttes til overnatting.

Kapittel 7. Tilskudd til skjøtsel av kulturlandskapet i dal- og fjellbygder

- opprettholde et åpent og variert kulturlandskap i dalsidene og på fjellet. Det kan gis tilskudd til fulldyrka og overflatedyrka arealer som er større enn 5 dekar og som slås eller beites. Arealet må enten ligge over verneskoggrensene eller være brattere enn 1:5. Ordningen gjelder for kommunene Sigdal, Krødsherad, Flå, Nes, Gol, Hemsedal, Ål, Hol, Nore og Uvdal, Rollag og Flesberg.

Kapittel 8. Tilskudd til skjøtsel av kulturlandskap

- opprettholde et åpent og variert landskapsbilde der dette er i landbrukets eller samfunnets interesse. Inngjerda innmarksbeiter - fast gjerde mot utmark. Skjøtsel kun ved husdyrbeiting. Arealet skal samsvare med innmarksbeitearealet i produksjonstilskuddet. Foretaket skal ha miljøplan trinn 2.

Kapittel 9. Tilskudd til bevaring av biologisk mangfold

- i størst mulig grad å bevare det biologiske mangfoldet der dette er i landbrukets eller samfunnets interesse. - skjøtsel av utvalgte biologisk verdifulle arealer, herunder verneområder. - skjøtsel av gamle, norske raser av grovføretende husdyr.

For å være berettiget tilskudd til biologisk verdifulle arealer, skal området være registrert i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud eller godkjent av Fylkesmannen etter anbefaling fra kommunen. Alternativt må området være vernet med hjemmel i naturvernloven. For å være berettiget tilskudd til bevaring av gamle, norske raser av grovføretende husdyr må husdyra være minst 7/8 raserene.

Andre tilskuddsordninger innen miljøforvaltningen

Miljøvernmyndighetenes tilskuddsordninger omfatter områdene naturforvaltning, friluftsliv, kulturminnevern, forurensning og universell utforming. Tiltak som blir satt i gang av kommuner, organisasjoner og private foretak og personer kan søke om tilskudd. Rundskrivet fra Miljøverndepartementet finner du [her](#).

Tilskudd til friluftsliv

Fra 1. januar 2010 overføres de fleste friluftslivsoppgavene fra fylkesmannen til fylkeskommunen. Buskerud fylkeskommune vil fra nyttår av forvalte de [statlige friluftslivsmidlene](#) i fylket, samt ha ansvaret for å saksforberede sikringssakene.

Internasjonalt arbeid

Buskerud fylkeskommune deltar i en rekke internasjonale nettverk, og i internasjonale organisasjoner/samarbeidsprosjekter. På de internasjonale arenaene blir programmer/prosjekter utarbeidet (for eksempel EUs 7. rammeprogram, Interreg etc.) og kontakter mellom regioner blir etablert. Fjellregionens deltakelse i [Euromontana](#) er et eksempel.

Relaterte lenker:

[Fylkesmannen i Buskerud, landbruk og næring](#)
[Landbruk +](#)
[Nasjonal strategi for næringsutvikling](#)
[Norsk bygdeturisme og gårdsmat](#)
[Fylkesmannen i Buskerud, miljøvern](#)
[Naturmangfoldloven](#)